

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 16.

V LJUBLJANI, 15. OKTOBRA 1933.

KNJIGA 14.

LISTJE PADA... (Foto)

SOCIALNA MANJNADARJENOST IN DRUŽBA

PRIV. DOCENT DR. BOZO SKERLJ

V svojem članku v št. 1. knj. 14 smo govorili o rojenem zločincu in, kakor upamo, dokazali, da moremo ta naziv v modernem smislu rabiti za ljudi, ki imajo posebne urojene ali prirojene duševne defekte. Da gre v mnogih primerih za dedno obremenjenost, dokaže lahko i rodovnik i »metoda« dvojčkov (glej št. 11. knj. 14.). Pri zločincih gre torej za ljudi z neko posebno manjnadarjenostjo, ki se izraža v dejanjih, katera so družbi nevarna, sovražna, škodljiva (n. pr. tatvina, rop, umor; prostitucija, goljufija, šarlatanstvo, izsiljevanje, oderušstvo itd.) — govorimo lahko torej o socialni manjnadarjenosti.

Družba se brani doslej napram a- in antisocialnim ljudem s pomočjo kazni, s pomočjo raznih zavodov (vzgojnih; kaznilnic, internatov, poboljševalnic, hiralnic, umobolnic i. pod.) ter skuša »zločinca«, neglede na njegovo biološko kakovost, odstraniti iz družbe za krajši ali daljši čas, oz. pri težjih deliktih morebiti za vedno (dosmrtna ječa, smrtna kazen).

Če »zločinca« odstranimo iz družbe, potem to zadene le osebo zločinca. To pa z vidika družbe ne more zadoščati. Saj družba ni samo danes, saj je bila tudi včeraj in bo jutri — skratka: družba je živa. Če pa danes odstranimo zločinca, potem s tem nismo opravili mnogo za družbo, ki živi naprej v bodočih generacijah. Dognali smo n. pr. po rodovniku, da ima pravkar prijeti zločinec v sorodstvu še druge zločince, brate, strica, sestro, morda očeta itd. — Ali opravimo res zadostno delo, če prijetega zločinca n. pr. zapremo za kak mesec ali za leto ali za več? Gotovo ne! Neglede na to, da bo omenjeni zločinec najbrže čez čas zopet zagrešil kakšno antisocialno dejanje, nismo s tem, da smo njega izločili iz družbe za določen čas, zadeli njegove rodbine in njegove pokvarjene rodovine. Dognali smo namreč, da ima zločinčeva rodbina še druge antisocialne člane. Čeprav morda prej ali slej doseže kazen tudi katerega od teh članov, se s tem le ponovi primer kazni enega zločinca, le enega člana cele rodbine s socialno manjnadarjenostjo.

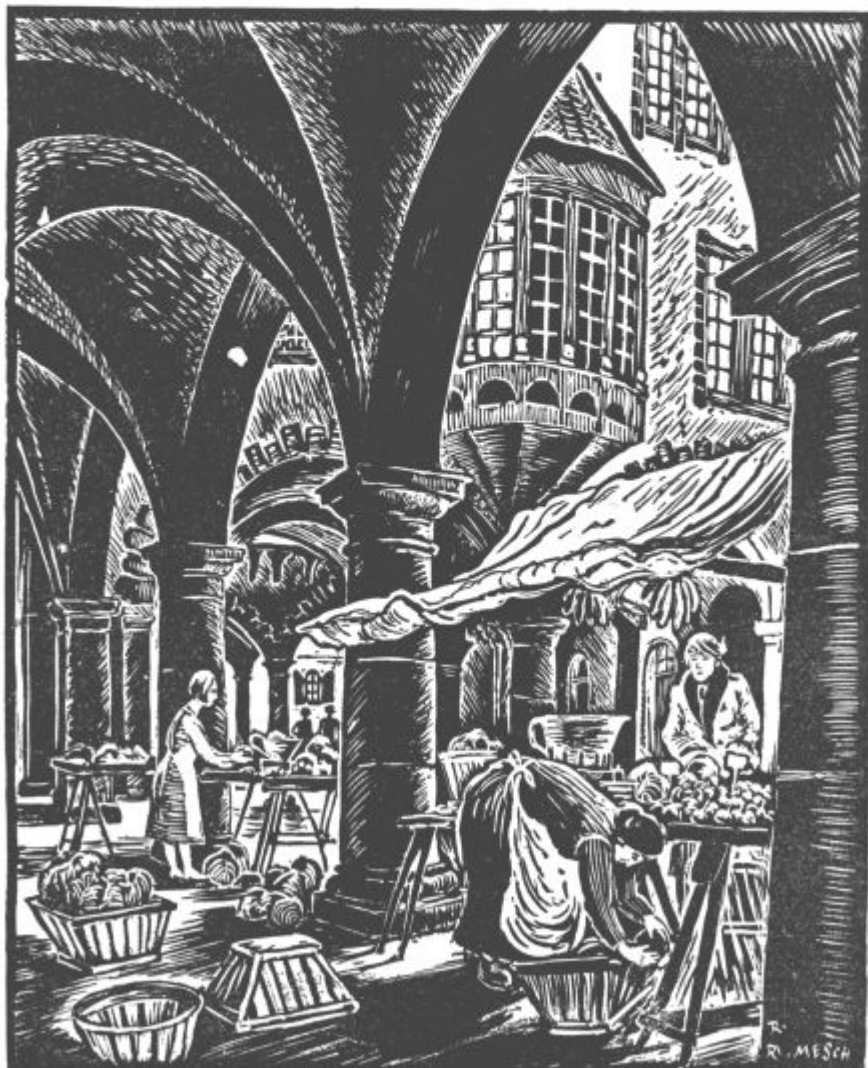
Kakor družba sploh, je tudi rodbina, v kateri smo spoznali člane s socialno manjnadarjenostjo, živa, t. j. ima svoje prednike in bo imela svoje potomce. Tu pa nastane vprašanje, alini mogoče že današnji družbi obvarovati jutrišnjo prednadaljnji članidružinesocialno manjnadarjenostjo?

Kriminalni ljudje (lažji in težji zločinci v smislu antisocialnega dejanja proti družbi) imajo seveda tudi potomce, katerim dajo po svoji dedni tvarini svojo socialno manjnadarjenost naprej. Ti potomci tvorijo kader onih, ki bodo obremenjevali bodočo družbo — torej tudi naše potomce. Saj je menda vsakomur jasno, da zločinstvo družbo precej stanee: stane stražnik, ki žene prijetega zločinca v zapore, stane preiskovalni zapor, stane sodna obravnava, stane zapor, skratka: zločince — kakor antisocialne elemente sploh — vzdržuje zdravidel družbe.

In to breme, ki ga povzroče ljudje s socialno manjnadarjenostjo bo tlačilo tudi naše potomce, da celo še večje bo! V nekaterih mestih Nemčije, pa tudi že pri nas v Ljubljani se dá številčno dokazati, da se v obče plode manjvredni hitreje in številneje kot povprečno zdravo prebivalstvo. Izučeni delavec ima manj otrok nego neizučeni; ker se je dalje učil jih ima kasneje. In prav tako je tudi pri drugih stanovih: veliki kmet ima povprečno manj potomstva nego bajtar, srednješolski profesor manj nego učitelj itd. Skratka: kjer je izobrazba večja, kjer traja dalje časa, tam je manj otrok. Za boljšo in dolgo časa trajajočo izobrazbo pa niso vsi sposobni; o tem odloči v prvi vrsti dedna tvarina, urojena sposobnost, nadarjenost. Rekel bi kdo, da to ni povsem res, češ da odloča o izobrazbi tudi denar, socialna zmožnost. Tega res ne moremo popolnoma zanikati, vendar pa vidimo na mnogih zgledih, da urojene sposobnosti premagajo vse ovire, in obratno, da si manjnadarjen človek še s tako mnogo denarja ne more kupiti pameti in razuma in da — normalno — ne bo dosegel iste-

ga, kar doseže bolj nadarjen (kajkrat z manjšimi sredstvi!). Pa to končno tu ni glavno vprašanje. Gre za število otrok. Tu je pa zanimivo, da s socialno boljšim položajem povprečno pada število otrok (glej zgoraj!). Bolj nadarjeni imajo navadno več čuta za odgovornost tudi napram svojim potomcem nego manjnadarjeni. V veliki meri (dasi gotovo ne povsem!) se krije večja nadarjenost tudi z boljšim socialnim položajem ali pa vsaj z višjim življenjskim standartom. Univerzitetni profesor je danes pri nas gotovo premalo plačan, toda njegova izobrazba je povprečno gotovo večja nego n. pr. izobrazba (vzemimo) znatno boljše situiranega

podeželskega posestnika. Standart onega profesorja zahteva čisto, moderno stanovanje s kopalnico itd., dočim n. pr. oni posestnik, dasi bi to mogel imeti, morda po tem sploh potrebe nima. Univerzitetni profesor hodi n. pr. na koncerte ali v gledališče, ima potrebo čitanja itd. — potrebe, ki jih n. pr. oni posestnik povprečno sploh nima. Socialni položaj se torej ne krije vedno s finančnim in ta ne vedno s standartom. Toda višji standart zahteva povprečno več denarja, kjer tega ni dovolj, tam človek štedi; toda, kakor uče skušnje, ne pri standartu, marveč pri — otrokih: ali jih ima malo ali pa sploh ne. V to terja človeka

Reimesch: TRZNICA (lesorez)

z višjim standartom čut odgovornosti napram njegovim še nerojenim potomcem, ki si jih morada želi, za katere pa ne vidi nobene možnosti zadostne vzgoje in poznejšega samostojnega preživljanja.

Terja ga pa v to še nekaj: Velik del davkov, posrednih in neposrednih, ki jih tak človek plačuje, gre za razne ustanove, ki so tu le za to, da vzdržujejo manjvrednega in tudi socialno manjnadarjenega človeka. Če človek premisli, da stane državo (torej tudi njega) zločinec več nego stane normalen otrok zdravih staršev, potem se mu mora svitati, da je naša socialnost in humanost narobe svet. Če pogledate n. pr. v Trbovlje, kjer nedolžni otročiči nimajo živeža, in primerjate k temu n. pr. kakšno kaznilnico, kjer imajo jetniki (po večini zločinci v smislu zakona in socialno manjnadarjeni v smislu biologije) hrano in tudi streho nad glavo, potem se morate zamisliti in se vprašati: ali je to res humano? Ali je to družbi in državi v prid?

V Nemčiji so izračunali to-le: Na dan imajo na razpolago:

neizučen delavec . . .	2.51 Rm
nameščeneec	3.60 >
nižji uradnik	4.00 >

državo pa stane dnevno:

zločinec	3.50 Rm
duševno bolni	4.00 >
pohabljenec in gluhec	5--6 >

Dalje stane državo letno:

normalni šolski otrok .	125 Rm
pomožno-šolski otrok .	573 >
umobolni, ki je vzgoj-	
ljiv	950 >
učenec s prirojeno sle-	
poto ali gluhotu . .	1500 >

Pri nas izdatki sicer gotovo niso tako veliki (radi občega nižjega standarta), vendar pa so razmerja med posameznimi postavkami gotovo prav podobna.

Vprašanje je, kako bi se dalo vsaj približno doseči neko uravnovešanje teh razmer in izdatkov. Ali mora res vsaka država imeti svoje stalno naraščajoče število antisocialnih elementov? Ali ni mogoče preprečiti, da vsaj bodoče generacije, naši bodoči sodržavljanji, naši otroci, ne bodo nosili še težjih bremen kot jih nosi današnja zdrava družba?

Na ta vprašanja nam daje odgovora le evgenika in evgenično delo. Treba je poiskati in zbrati vse one rodbine, ki dajo stalno in vedno nove člane s socialno

manjnadarjenostjo, ki se izraža v kakšnem zločinu ali vsaj asocialnem dejanju ali življenju (n. pr. prostitucija!). O teh rodbinah je treba voditi evidenco v posebni kartoteki, natančno strokovno preiskati duševno stanje posameznih njihovih članov in sestaviti rodovnike. Smisel vsega tega dela pa je v tem, da bomo potem vedeli, katere rodovine je treba v nadalje izločiti iz generativnega procesa, katerim rodbinam je treba odvzeti pravico do potomstva. Zakaj le, če preprečimo nadaljnje potomstvo takih rodbin, imamo lahko upravičeno upanje, da bomo v bodoče zmanjšali bremena zdravega dela družbe za razne poboljševalnice in jetnišnice, za vzdrževanje antisocialnih ljudi na znošen minimum.

Antisocialnost je — v večini primerov — usoda. Zato je sploh vprašanje, ali je napram ljudem s socialno manjnadarjenostjo kaznen na mestu. Saj družbi ne more biti toliko na tem, da je ta ali oni zločinec kaznovan, važnejše je, da se v bodoče prepreči čim več antisocialnih in asocialnih dejanj. S tega vidika pride v poštev torej le preprečitev potomstva takih ljudi. To dosežemo lahko na več načinov, od katerih naj tu omenim tri: internacijo pod stalnim nadzorstvom, sterilizacijo in kastracijo.

Internacija ima poleg dobrih strani dve veliki napaki: 1. draga je. Zato tega doslej še nobena država ni uvedla. Zavodi za internacijo bi se morali pač kolikor mogoče vzdržavati sami. Jetniki bi bili pod stalnim nadzorstvom, spola seveda ločena — na ta način li preprečili sicer potomstvo, toda jetniki bi trpeli s časom gorostasne muke, ki bi privedle lahko do perversnosti; to je pa druga napaka internacije.

Sterilizacija, ki preprečuje sicer potomstvo, pri čemer pa ostane človek spolno bitje, je danes že v nekaterih državah uvedena, v drugih predlagana v zakonskih osnutkih. Vendar je veliko vprašanje, ali naj se sterilizacija raztegne tudi na kriminalne ljudi. To vprašanje je sprožilo mnoge znanstvene debate. V Kaliforniji, kjer imajo s sterilizacijo že 25letne skušnje, so jo za zločince uporabili šele sedemkrat (med sicer preko 8500 operiranci). P. Popenoe opozarja čisto pravilno, da vidijo ljudje, ki sicer niso socialno manjnadarjeni, pa se hočejo ali morajo dati sterilizirati, v tem posegu v spolno življenje neko kazen.

Zato predlaga imenovani avtor za zločince kastracijo, ker sterilizacija kot sredstvo za ozdravitev družbe in naroda ne sme in ne more biti kaznen. Zato bi bilo bolje, da se za zločince ne uporablja, dasi vemo, da bi bila v mnogih primerih potrebna. Novi nemški sterilizacijski zakon se zločinstvu tudi res izogiblje.

Zanimiv je neki norveški načrt, ki zahteva za seksualne zločince kastracijo — s tem odvzame takemu človeku njegovo spolnost sploh. To je pa pri ljudeh, ki so spolno nebrzdani in se težko ali sploh ne obvladajo, sila važno. S kastracijo pri takih ljudeh odstranimo nevarnost nadaljnjih antisocialnih dejanj, obenem pa preprečimo, da bi imeli potomstvo. Kastracija je torej res lahko kaznen. Ali bi jo veljalo uvesti za ljudi s socialno manjnadarjenostjo sploh, je seveda drugo vprašanje. Novi nemški sterilizacijski zakon, ki bo stopil v veljavo 1. I. 1934, se tega vprašanja sploh ne dotika. Jasno pa je že danes, da bo treba misliti na preprečitev

potomstva ne le pri bolnih, temveč tudi pri ljudeh s socialno manjnadarjenostjo. Ali se to izvede s sterilizacijo ali kastracijo, je v efektu vseeno. Odločitev se mora ravnati pač po javnem občutku, ali bi se smatrala sterilizacija kot kaznen — kar sama po sebi ne more biti —, če bi se uporabljala tudi pri zločincih. Treba ne bi bilo, zakaj, če zločinca sicer kaznujemo in poleg tega izvedemo sterilizacijo le z vidika bodočnosti družbe in države, bodo razumni ljudje vendar jasno spoznali razliko med zločincem, ki je sicer steriliziran a obenem še na drug način kaznovan, in kakšnim bolnikom, ki je steriliziran le zato, da družba in država nima nadaljnjih težav z njegovim morebitnim potomstvom.

Energični evgenični ukrepi, sterilizacijski zakoni, so danes na programu vlad že mnogih naprednih držav (Amerika, Švica, Danska, Švedska, Norveška, Nemčija itd.). Tudi pri nas postaja ta problem aktualen.

NIKOLAJ GRUNDTVIG IN LJUDSKO VISOKO ŠOLSTVO

DR. VLAD. TRAVNER
NADALJEVANJE

Vbivši Avstriji je ustanovil 1895 dunajski vseučilišni profesor Ludo Hartmann po vzgledu angleškega gibanja za razširjenje vseučilišč, tako zване »ljudske visokošolske tečaje«, ki so se kmalu uveljavili na vseh avstrijskih univerzah. Predavanja so se vršila v raznih krajih v večernih urah in v ciklih, kjer so obravnavali predavatelji (skoraj izključno vseuč. profesorji) na poljudno znanstven način najrazličnejša vprašanja, ki so zanimala širše sloje.

Po vzgledu berlinske »Uranije« so ustanovili l. 1897. na Dunaju sličen zavod, ki ima (od 1910) lastno poslopje z zvezdarno. Poleg tega obstoje »Uranije« še v raznih drugih mestih, kakor v Gradcu, Solnogradu, Dunajskem Novem mestu i. t. d. Ti zavodi so si pridobili velike zasluge zlasti za prosveto malomeščanskih slojev.

Silno razvito je ljudsko visoko šolstvo v Švici. Prvoten namen teh zavodov je

Laumann: CVETJE NA OKNU

bil omiliti narodna in konfesionalna naspotstva prebivalcev. Ustroj šol je zelo različen. Imajo pa skupno glasilo »Volks-hochschulzeitung« v Bernu. Razen tega obstoje še številna prosvetna društva (zlasti »Pestalozzigesellschaft« in knjižnice, ki širijo prosveto med vsemi sloji.

V Franciji so imeli že v 18. stol. tako zvane »patronages«, kjer so navaljali odraslo meščansko mladino k verskemu življenju, ljubezni do domovine, varčnosti i. t. d., skratka: skušali so vzgojiti dobre državljane. Pod Napoleonom I. so bila poljudnoznanstvena predavanja za preprosto ljudstvo splošno razširjena, zakar si je pridobil zasluge zlasti Saint-Simon. Še bolj se je razvilo narodno-prosvetno delo v poznejši dobi, posebno za časa Napoleona III.

Spodbudo za ustanovitev pravih ljudskih visokih šol po Grundtvigovih idejah (Universités populaires) pa so dali konec preteklega stoletja književniki, umetniki in profesorji socialistične smeri. Prvi tak zavod so ustanovili 1898. v Parizu (Fabourg St. Antoine). Bil je dolgo časa vzor za vse ostale francoske ljudske visoke šole, ki so se širile naglo po vsej državi. 1903. je štela Francija že nad 100 takih zavodov. Slušatelji so bili pred vsem malomeščani. Prvotno (posebno za časa Dreyfusove afere) so imele šole često političen značaj, ki pa je pozneje izginil. Med svetovno vojno je francosko ljudsko visoko šolstvo skoraj popolnoma propadlo. Zdaj pa je vzcvetelo znova, tako da so taki zavodi v vseh večjih krajih. Poleg »Universités populaires« obstoje od 1894. kot sestavni deli vseučilišč tako zvane »svobodne visoke šole« (tip »Université de la rue Danton«), namenjene zlasti za tujce. Z narodno-gospodarskimi vprašanji se bavijo posebno »Musées sociales«.

Zelo razširjene so ljudske knjižnice. (Prva je bila ustanovljena 1835. v Parizu). Ustanovili so jih zasebniki, mesta, društva in razne (zlasti delavske) organizacije.

Slične so razmere v Belgiji, kjer so obstojale sredi prejšnjega stoletja posebne prosvetne zveze (»Ligues d'enseignement«).

V Italiji se je začela živahna agitacija za ljudske visoke šole po angleških in francoskih vzorcih (»Università popolari«) 1895, da bi tako zblížali posamezne stanove. Prvi tak zavod so ustanovili v Torinu (1899), pozneje v Rimu, Milanu, Firenzi, Benetkah, Parmi i. t. d. Zdaj šteje Italija okoli 40 ljudskih viso-

kih šol, ki so opremljene vse z bogatimi knjižnicami. Njihova glavna naloga je, da širijo pismenost med analfabeti. Poleg teh šol so zelo razviti poletni vseučiliški tečaji za domačine in tujce. Pri-lično enake so razmere v Španiji.

Izmed slovanskih držav zavzema v ljudskem visokoškolskem pokretu (oz. v narodni prosveti sploh) prvo mesto Češka o s l o v a š k a. V vseh delih republike so številne krajevne in okrajne organizacije (oziroma odseki), namenjene vsem slojem naroda. Po zakonu iz leta 1921. se vrši pouk v teh zavodih brezplačno. Slušatelji naj se seznanijo zlasti z ustrojem države in s pravicami in dolžnostmi državljanov. Poleg tega goje šole še razne druge, pred vsem praktične vede in veščine kakor narodno gospodarstvo, trgovstvo itd. Velik pomen imajo tudi tečaji, ki jih prirejajo univerze in tehnike. Kako veliko vlogo igrajo sokolska društva za telesno in drševno vzgojo vsega naroda, je splošno znano.

Silno razvite so ljudske knjižnice. Poseben zakon določa, da mora imeti vsaka občina lastno zbirko poljudno znanstvenih in leposlovnih knjig, in sicer ločeno za vsako narodnost. Na 1000 prebivalcev češke narodnosti pride povprečno ena knjižnica s 328 deli. Manj ugodne so razmere pri Nemcih, kjer ima 3890 prebivalcev skupno knjižnico z okoli 520 knjigami.

Manj razvito je ljudsko visoko šolstvo na Poljskem. Vendar se opaža tudi tu zmerom večji napredek, zakar gre zasluga zlasti vseučiliščem s svojimi poljudno znanstvenimi predavanji.

V Rusiji so obstojali že v dobi carstva v večjih mestih (zlasti v Odesi) ljudski visokoškolski tečaji kakor v zapadni Evropi. Ustanovili in vzdrževali so jih zasebniki, vseučilišča, občine in ženstva. Država se za pokret ni brigala, temveč ga celo ovirala, ker ga je smatrala za revolucionarnega. Tako je bilo tudi za časa revolucije Kerenskega (leta 1917). Šele boljševiki so se zavzeli za narodno prosveto z vso vnemo. V teku 15 let so ustanovili celo vrsto delavskih in kmetskih vseučilišč, triletnih (visokoškolskih) pripravljalnih tečajev, trimesečnih šol za analfabete itd., kjer vzgajajo mladino in odrasle sistematično v duhu marksizma in komunizma. Ljudske visoke šole — tako smemo imenovati s skupnim imenom vse te zavode — imajo torej izrazito politično propagandni značaj in spominjajo na razmere v

Nemčiji pred 20 do 30 leti. Goje pa tudi naravoslovne, pred vsem tehnične vede. Slušatelj — zlasti delavec — je več sto tisoč. Velik pomen ima tudi oddelek za prevode iz svetovnih slovstev, kateremu načeljuje Maksim Gorkij. Vse delo nadzoruje »Glavni odbor za politično prosveto«.

Izven Evrope igra ljudsko visoko šolstvo važno vlogo zlasti v Zedinjenih državah Sev. Amerike. Povsod obstoje poljudno znanstveni tečaji po evropskem (posebno angleškem) vzorcu, »Mladinske republike«, nadaljevalne šole itd. Znamenita sta zlasti »Cooper-Union-Institut« in »Carnegie-Institut« v New Yorku. Vrh tega delujejo še številna prosvetna društva kakor »National educational association« i. dr. Zelo razvite so ljudske knjižnice, posebno ker so žrtvovali zanje ogromne vsote razni ameriški bogataši, n. pr. Andrew Carnegie, Rockefeller itd.

Slednjič se ozrimo na ljudsko visoko šolstvo v naši domovini, zlasti v Sloveniji. Predhodniki tega gibanja so bili pri nas narodni tabori, »Čitalnice« in deloma tudi »Mohorjeva družba«. Največje zasluge pa si je pridobil sodobnik Nikolaja Grudtviga in njemu sorodni duh — Anton Martin Slomšek, ustanovitelj nedeljskih šol. Silni razmah narodne prosvete v poznejših desetletjih je splošno znan. Medtem so orali ledino številni kulturni delavci tudi pri Hrvatih in Srbih. Pogoji za razvoj ljudskih visokih šol so bili torej ugodni.

Zato se je to gibanje v osvobojeni in uedinjeni domovini kmalu udomačilo. Tako so nastala ljudska vseučilišča v Mariboru, Celju, Zagrebu, Novem Sadu, Beogradu in še v raznih drugih krajih.* Sorodne smotre ima tudi Vidovičevo delovanje v Sarajevu. Kljub temu pa naši zavodi še zdaleka niso dosegli višine kakor pri drugih, zlasti severnih narodih. Naše šole omogočujejo skoraj izključno le meščanom, da izpopolnjujejo svojo izobrazbo. Vrh tega so prireditve (predavanja, tečaji, poučni izleti itd.) pogosto le priložnostne in brez pravega načrta. Posamezni cikli — kakor so običajni n. pr. na ljudski univerzi v Mariboru — pa so le zasilen in nezadosten nadomestek. Pred vsem nam manjkajo zavodi za kmetsko in delavsko prebivalstvo po danskem vzorcu, t. j. z internati in sistematičnim poukom. Glavni

* Samo v Ljubljani, v središču slovenske kulture, ni mogoče ustanoviti ljudske univerze! (Op. ur.)

Fritz Reuter: NA PAŠI

vzrok teh — kakor mnogih drugih — neuspehov, je naša lastna malomarnost, ker se premalo zavedamo pomena ljudskega visokega šolstva za ves narod. Saj se izogibajo prireditvam naših ljudskih univerz celo možje z akademsko izobrazbo, češ, da so nepotrebne. Drugi važni vzrok — zlasti na deželi — je pijančevanje in s tem v zvezi splošna pirovelost prebivalstva. Bistveni pogoj za razmah ljudskih visokih šol pa so etične in moralne vrednote celokupnosti, zakar nudijo pred vsem nordijske države najsijajnejši vzgled. Slednjič vplivajo kvarno tudi današnje slabe gospodarske prilike.

Če hočemo, da se bodo zboljšale te razmere in da bo tudi v naši domovini vzcvetelo ljudsko visoko šolstvo, se moramo boriti složno in z vsemi silami proti omenjenim napakam vsi, ki ljubimo v resnici svoj dom in rod. Tako bomo — četudi morda po mnogih žrtvah in bojih — uresničili nekoč tudi pri nas velike ideje moža, čigar 150letnico rojstva slavljemo ves kulturni svet — Nikolaja Grudtviga.

KONEC

V novi NOVI

DR. A. DEBELJAK

NADALJEVANJE

Oddaleč vidimo, kako se mečejo v zrak dupini (delfini) ali pliskavke. Pravi dupini dosegaajo 2 m, dobri ali veliki pa 4 m. Ti sogoltni sesavci požro dosti rib in potrgajo drage mreže. Človeka se ne dotaknejo. Pač pa utegnejo biti nevarni morski psi, ki jih letos opisuje U. Girometta v Jadranski straži, podrobneje pa omenjeni Ceričev Vodič.

Morskih psov je 150 vrst, ki žive kozmopolitsko po vseh morjih, nekateri tudi v Jadranu, n. pr. sklač (squatina angelus). Večina leže jajca, to pa vedno na pare. Drugi kotijo mladiče, največ 52. Šarijo po največjih globlinah, a ponoči pribredejo kot razbojniki na površje. Ena vrsta (centrophorus chalcus) osvetljuje s svojimi očmi morsko dno. Na Portugalskem jih love v globlini 1300 do 3000 m ter jih jedo.

Pes Lamna cornubica, do 6 m dolg, se priklati v Jadran za tunom. Nemci ga prodajajo za teletino (Meerkalb). Leta 1880 so v Srščici, nedaleč od Kraljevice, ujeli samico, ki je nosila v otrobi 18 živih, do 80 cm dolgih psičev. Pogosto se zamenjuje z »atlantsko psino«, nevarno za človeka. Neka vrsta se v Primorju zove »morski miš«, drugod »morska lisica«. Z repom tolče kakor s cepcem in goni ribe na kup, da jih laglje gola. Na Francoskem se prodaja kot beli tun (thon blanc).

Selache maxima, do 15 m, se malo zdržuje pri nas, ker ni dovolj hrane. Človeka ne popade.

Za te vodne pošasti pozna francoščina izraz requin, češ, ako te zgrabi, kar zapoj requiem, mir in pokoj! Nemara pa tiči v drugem zlogu normansko-pikardijska oblika kien, t. j. chien (pes), kakor se chien de mer imenuje Galeus canis, v Jadranu stalni gost, o katerem ne vedo, ali je opasen. Hud pa je ljudožer (psina ljudožder), z znanstvenim imenom Carcharodon Rondeletii, dolg do 12 m. Pri Korčuli so l. 1928 ujeli 6 m dolgega, ki je imel v želodcu človeško glavo, del roke in nekaj perila. Enako so v Irščici l. 1885 našli v takem požeruhu obute noge, ki so jih pokopali v Kraljevici.

Pri nas živi Lamna Spallanzani (psina dugonosica). Enako 4 m dolgi bulaš

(Mustelus vulgaris), ki ga Francozi, Italijani, Portugalci jedo, naši Primorci pa ne. Dober meter doseže kostelj (Acanthias vulgaris risso), od katerega se ulove zdaj zgolj samice, zdaj zgolj samci. Marsikod ga uživajo pod imenom morske jegulje. Lovi se po navadi na palangar: grški poly-ánkistrion kaže na obilico trnkov, 20 do 2000. Prof. Skok imenuje to napravo: odmet (nica), Pleteršnik pa cikalnik. Naši ga ne love, ker se drži pregloboko, 100 do 300 m. Med vojno so dognali, da bi se lov v kvarnerskih globlinah izplačal, kostelj bi mogel izpodrinuti polenovko.

Novljančice so se nam čisto privadile, združilo nas je petje, ta prvovrstna družabna vez. Precej slovenskih napevov znajo. Najrajši smo poslušali o ujetniku na galeji:

Vozila se po morju galija,
u galiji okovan delfja...

Postregle so nam s pristno novljan-
sko:

Vijala se vina loza vinena
izpod onog bllog grada Novoga.
To ni bila vina loza vinena,
več to bila do dva mila i draga,
koji su se od malena ljubili
i u onu sitnu knjigu učili...

Devojke so nam pravile o kraljici Mariji, kako je proti Bribiru nosila štu-poramo princa Andreja. Pa vam sreča starko, oprtano s košem črešenj. »Kaj nosite tega palavorda (velikana), gospa, dajte ga bom jaz odnašala.« In ženica je prodala ščepec črešenj, za kar je dobila pet kovačev. V podobnem položaju je kraljica podarila stotak Poviljčanki, otovorjeni z butaro drv.

Jerkica, ki je lani predelela abecednik, je vsa mrtva na povestice. Milo moleduje, naj pripovedujem. Snoči je kres v Petrovem na Krku oznanil Vel. Gospojnico in sopraznik sv. Rok. Na um mi je šinilo, da ta francoski svetec, po katerem je nazvan kužek roquet, pri nas ženjice štiti. Objestna vojda se je takole priporočila velikemu zaščitniku: »Sveti Rok, varuj mi rok in nog, nos si bom pa sama.« V tem prileti osa in ji sede na nos. Pozabivši, da drži srp, mahne jezičnica z desnico po nebodijetrebah in si nos odseka — Jerkici v veliko žalost. Gospa Olga vzame iz remize svojih

spominov zgodnico, podobno Alekseju Remizovu:

Iz osmih delov je Bog človeka ustvaril. Od zemlje je vzel okostje, od morja — kri, od sonca — lepoto, od oblakov — misli, od vetra — dih, od kamena — presodnost in trdost, od luči — ponižnost, od duha — modrost.

Ali ta stvar še ni imel imena. In Bog je poklical štiri angele: Mihaela, Gabriela, Rafaela, Uriela. Ukazal jim je: »Pojdite ter iščite človeku ime!«

Mihael je švignil na vzhod in naletel na zvezdo, ki se ji pravi Anatol, pa je vzel od nje A in ga prinesel Bogu.

Gabrijel je zletel na zapad in našel zvezdo, ki se ji pravi Dysis, pa je vzel od nje D in ga prinesel Bogu.

Rafael je šinil proti polnoči in se nameril na zvezdo, ki se ji pravi Arktos, pa je vzel od nje A in ga prinesel Bogu.

Uriel je švrknil proti poldnevu in zadel na zvezdo, ki se ji pravi Mesembrija, pa je vzel od nje M in ga prinesel Bogu.

In Bog je velel Urielu, naj besedo izgovori — človekovo ime. In Uriel je rekel: ADAM.

Nekaj življenja prinese v pristan zelenjadar iz Dalmacije. Ko si pustil za seboj otoček Prvič, si prvič proniknil v nekdanje dalmatinsko področje. Toda naš zelenjadar privaža svoje lubenice (vodene ali grške dinje) daleč od juga. Ljudje jih resno in slovesno vohajo. Pa zelnate glave. Hitreje opravlja ladjar s temi lobanjami nego Hamlet med grobarji. Otroci spuščajo vehtlje v morje »a igračo. Nič močnejši od teh listov pa niso prave barke, kadar se razkači Neptun. Njegova »nevera« nas je zatela na Vel. Gospojnico zvečer. Nevera, zmanjšano neverin (»neverin ni reven« velja v obe smeri), zveni Primorcu ko zahrbtnost, nezvestoba, dasi je to lat. nivaria, huda ura s snežno vihro. Zajela nas je na peš izletu v Crikvenici. Po nalivu se je razpredel pretresljivo citronast zapad. Škoda, ker sem šele pozneje prebiral Shakespeareovo »Komedijo zmešnjav«, kjer stoji:

Kdor z doma gre, naj dobro se obleče! No, nezgoda mi ni bila tolika kot bratrancu našega tovariša Radića, ki mu je morska lomast razbila barko in nogo.

In kakor je Jona pel psalme v sili, tako nam je na povratku v trebuhu našega parnika predaval svoje pesmi istrski bard Spinčić, ki so ga fašisti tako

razmrevarili in kničemrali, da je ubogi kujakec enorok in enook. Tudi drugi dan je zbiral na morju prispevke za natis svojih rapsodij...

Dan poprej nam je »polip« oznanil, da je oblast prepovedala kopanje na tisti prometni točki. Spočetka sem mislil, da je vzrok nemirno morje: pred par meseci je v takem baje otrok utonil. Pa je bila povod le morala. Morala je res minljiva in menljiva. Še nedavno so hlačkale Zagrebčanke v širokih obednicah, moški pa v samih kopalnih oblekah po mestu. Spodobnost je prožna, la

NOVI VINODOL: Hotel Lišanjski, množica čaka kraljico Marijo

décence est élastique, je 8. VIII. priznal F. Grehg v Figaru, poudarjajoč, da je v neki dobi kopalna obleka segala od vratu do gležnja, da pa se je pesnik Ronsard čisto nag kopal in sušil pred Louvreom. Vojni ujetniki so mi pravili, da se na Ruskem moštvo in ženstvo koplje v Adamovem kostumu, brez figovega peresa. Če si je kak zapadnjak nataknil hlačiće, so ga osumili grdih bolezní. Etični nagib za zabrano je bil tale: kopalniče se je precej izpraznilo in ne bi bil dober zgled, ako bi se tem plainairistom pridružil še kdo. Saj sem čul nekega Švaba: Schau, da ist es ja schöner als in der Kabine! Da, tu je lepše ko v mračni in mokri kabini.

Ako je marsikdo zapuščal Deauville ali Trouville z besedami:

La cherté de us locaux motive
non départ par la locomotive,

nam ni bilo treba takega izgovora. Saj smo v pensioniu Matildi plačevali samo 45 Din za hranarino in stanarino. V razkošneje opremljenih zavodih so bile seveda cene večje.

Zadnji doživljaj v Novem Vinodolskem je bil vlom v blagajno Jadranske plovitbe. Neznanemu zlikovcu pa se ni posrečilo priti do denarja: nekdo ga je

prepodil. Krasna je bila vožnja z avtobusom do Delnic. In četudi nam je voz za debelo uro obtičal na cesti pred Brodom, četudi me je na Dolenjski cesti mastodont na zadnjem sedežu ob nekem

poskoku divje v strop zagnal, je vendar meni kakor mojim najbližjim ostal pred duhovnim očesom napis:

VNOVIČ V NOVI NOVI.

KONEC

TRAGEDIJA V PREPADIH ANDOV

LEO GERWILLE-REACHE

NADALJEVANJE

Ubiti od železa ali od zlata

Pred poslopjem »Aeropostala« v ulici Sains Peña se je gnetla množica radovednežev. Videti je bilo, kakor da nihče ne mara iskati informacij pri matični družbi ponesrečenega letala, pri ameriški »Pan-agri«. Vse bolj pa se je kazalo zaupanje v francosko letalsko družbo, od katere so si prizadeti še najprej obetali pomoči. Izginotje letala San José s sedmimi potniki in pilotom je hkrati vznemirilo Argentino in Čile.

V uradih Aeropostala so z vso naglenco pripravljali reševalno odpravo. Ves tehnični in upravni aparat je bil na poslu, da pošlje čim večje število reševalcev deloma peš deloma pa z letali v ozemlje, kjer so slutili, da se je zgodila nesreča. Pierre Colin-Jeannel, glavni zastopnik francoske letalske družbe v Južni Ameriki, je sklonjen nad velikim zemljevidom iskal progo, ki se je po vsej verjetnosti držalo letalo. Razmotrivala sva vse mogoče hipoteze, kje bi utegnilo biti v gorskem kaosu tisto usodno mesto, kamor je treščil San José. Pierre Colin-Jeannel je slednjič privolil, da se tudi jaz udeležim iskanja na enem izmed letal, ki bodo vzletela nad Kordiljero. Čim je bilo to določeno, se je mladi šef z vso vnemo lotil organizacije podjetja. Delal je s tistim izrednim temperamentom, ki je edini porok vsakega velikega uspeha, in ki se mu mora francoska letalska družba zahvaliti, da se je uveljavila v Južni Ameriki navzlic finančno močnejšim tekmeccem Zedinjenih držav. Pierre Colin-Jeannel je bil drzen v svojih načrtih, toda skrajno previden, kadar jih je uresničeval.

Ta dan ni imel Aeropostale nobenega potniškega letala na razpolago, pa sem se moral naložiti kar na ekspres, ki pelje iz Buenos Airesa v Mendoza. Tu, ob vznožju gigantske stene, ki loči Argen-

tino od Čile, sta me morala pričakovati oba pilota, določena za nevarno ekspedicijo: Pierre Deley, šef čilske sekcije, in Henry Guillaumet, slavni premagalec andskih prepadov.

Ganljivo mi je začel dajati pred odhodom Pierre-Jeannel nekatere, po njegovem mnenju zelo dragocene nasvete, ki so se meni samemu zdeli takrat odveč, o katerih pa zdaj priznavam, da so bili resnično dobri, samo mnogo preskromni.

— Čuvajte se mraza, mi je dejal. Zdaj pozimi boste v gorah, 6000 m nad morjem, deležni mraza najmanj 30° pod ničlo. Z mrazom se ni šaliti, prijatelj, ker vam mraz ne bo prizanašal. Ne smete misliti, da boste leteli v udobnem in zakurjenem trimotornem potniškem letalu, kakršnih ste morebiti vajeni na vaših potovanjih. Odprto letalo, v kakršnega boste morali sestiti, se bo kmalu izkazalo za skrajno neprijetno vozilo. Ko vas bodo zajele mrzle gorske burje, se vam bo zdelo, da vam režejo ude od živega telesa. Ne pozabite zlasti na obraz in posebno previdnost bi vam svetoval tudi za vaš dragoceni nos. Debele maske iz kamelje dlake nikakor ne smete odkloniti. Spomnim se nekaterih dečkov, ki so bridko obžalovali, da niso poslušali mojih nasvetov. Zlasti nekoga mi je žal, ki je bil vrl dečko in izvrsten pilot. Ko se je po uspelem poletu čez Ande spustil na našem letališču in se vseknil, mu je nos v koščkih ostal v ruti.

Po teh nasvetih sem se zvesto ravnal. Okomotal sem se, kakor da sem namenjen na Groenland.

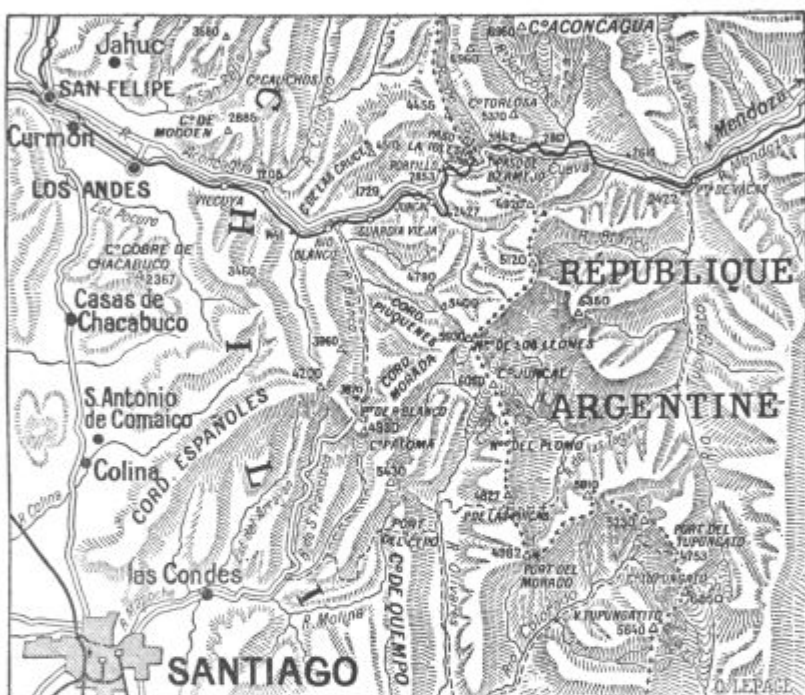
Še tisti dan me je odpeljal transandski ekspres po širnih, neizmerno pustih pampah v Mendoza.

Na 25 ur trajajoči vožnji sem mrzlično prelistaval debele izdaje dnevnikov iz Buenos Airesa. Vsi so obširno pisali o zračni tragediji. Vsi so bili polni najbolj fantastičnih in neverjetnih domnev, kje

in kako se je utegnila zgoditi nesreča. Samo nekaj skupnega so imela vsa naspotujoča si poročila: trdno vero, da se bodo potniki in pilot, ki so se izgubili v črnih soteskah Andov, vrnili živi in zdravi. Česa neki se je oklepala tolikanj trdna vera v rešitev? Suho dejstvo, ki ga na večer 18. julija še ni bilo mogoče spodbiti, je bilo, da se letalo družbe »Panagra«, ki je prejšnji dan zjutraj odletelo iz Santiaga v Čile, ni pojavilo

6000 m visoko. Tukaj bi pilot slednjič dosegel progo transandske železnice, edini kažipot, edino Ariadnino nit v zmedu neštevilnih vrhov, dolin in prepadov.

Če bi še kar naprej sledil železnici, tenki in dostikrat komaj vidni črti, ki se vije na dnu tesnih sotesk, bi se slednjič moral izmotati iz gorskega labirinta. V primeru preteče nevarnosti je Robinson gotovo poskušal zasilno pristati in v

Del pogorja Andov, kjer se je po vsej priliki ponesrečilo letalo »San José«

v Argentini in da ni dalo od sebe glasu, čim je utonilo za vršaci mejnih gora...

Da bi našel neskončno drobno točko, ki naj pomeni ponesrečeno letalo v neskončnem snežnem kaosu, bi moral najprvo dognati vsaj smer, katere se je držal pilot Robinson. Kdo ve, če ni vrgel vihar trimotornika z običajne poti, katere so se doslej držala vsa letala, ki so preletela Ande. Če je letel »San José« v isti smeri kakor kurirska letala, potem je moral iz Santiaga preleteti najprvo Providencio in Los Condores ter kreniti nato v ozko dolinico reke San Francisco, kjer doseže gorski masiv že višine do 4300 m. Iz te doline bi se spustilo letalo v gorski masiv Los Leones, čigar z desetine metrov debelo snežno plastjo pokriti vrhunci se vzpenjajo že nad

skrajnem primeru je treščilo letalo na tla — ali vse edino le v bližini železniške proge. Evo, to je bil logični sklep.

Transandska železnica, ki je bila takrat zaradi zime, še bolj pa zaradi gospodarske krize brez prometa, doseže kulminacijo v višini 4000 m, potem pa se spušča po dolini reke Mendoze proti Uspallati in Argentini.

Z nobene železniške postaje ob progi že tretji dan ni bilo nikakega zanesljivega poročila o ponesrečenem letalu. Nihče ni vedel, kje je »San José« treščil na zemljo, ali od povsod so poročali, da so ga videli. Videvali so ga v najrazličnejših naspotujočih si smereh. Videli so ga rudarji iz bakrenih rudnikov, pastirji in uradniki transandske železnice.

Vsi so opazovali njegovo obupno borbo z viharjem...

Trdovratno so se spuščala izvidniška letala vedno iznova nad gorovje. Dolge ure so krožila nad vrhovi in se spuščala v globoke, tesne doline, obletavač vsako sumljivo točko. Toda vse zaman. Pokrajina je bila videti mrtva, brez sledu o človeškem življenju kakor od pamtiveka.

Ali je morda letalo razbil vihar že v zraku? Ali se je mogoče zaletelo v skalnato steno, ko od viharja oslepeli pilot ni mogel več razlikovati poti pred seboj, ko sta bila nebo in zemlja strnjena v enem samem belem vrtincu?

V obeh primerih bi bila posadka seveda brezupno izgubljena. Razbitine letala so se morale z mrtveci vred skotaliti v prepad in zdaj jih nedvomno že pokriva kakih 20 metrov debela plast snega. Lep, ali vendar neprijeten grob.

Edino upanje, da bi se morda le še našli potniki in pilot živi, bi bilo, če je letalo še pred katastrofo zasilno pristalo, ako je vodnik opazil, da je zgrešil pot, ali da mu je začel nagajati motor. Te poslednje možnosti so se trdovratno oklepali vsi reševalci, čeprav bi bila bolj čudežna kakor pa verjetna. Spričo avanture pilota Henryja Guillaumeta, ki se je ponesrečil nad Andi, pa se je po desetih dneh vrnil na pol nag in komaj živ vendar le med svoje ljudi, so upali reševalci, da bo morda tudi sedaj usoda tako naklonjena ponesrečencem, kakor je bila tistikrat francoskemu letalcu. Ali Guillaumet je takrat ukanil usodo z

močjo svoje volje in ljubezni, dočim v tem primeru gotovo ni bilo pričakovati pomoči od sličnih »nadnaravnih« sil.

Jutri se bodo iznova dvignila ameriška, argentinska, čilska in francoska letala nad Ande. Spet bodo risala široke kolobarje in zapletene krivulje nad vrhovi in prepadi ali prejkone se bodo morala tudi tokrat vrniti brez odrešilne vesti...

Slične misli so mi v polsnu rojile po glavi med enakomernim drdranjem ekspresa, ki je drvel z menoj skozi noč vse bliže in bliže usodnemu kraju. Zaman sem si prizadeval najti srečno hipotezo, za katero bi se lahko upiral drugi dan, ko sem se moral dvigniti v zrak...

Ali je »San José« pristal, ali je tresčil v goro, ali se je razbil v zraku? Tedajci sem se spomnil pomožnega motorja, za katerega je čilska uprava vojnega letalstva zahtevala, da se mora nemudoma prepeljati s »San Joséjem« v Argentino. Kaj če se je motor zaradi tresenja letala v viharju odtrgal z vezi, s katerimi je bil pritrjen na krovu? To bi bilo strašno. Potem je težka jeklena gmota stroja začela udarjati ob drobne stene trupa, ki gotovo niso mogle vzdržati silovitih sunkov. Niti misliti si nisem upal, kakšna zmešnjava je morala nastati med potniki, ko je sproščena jeklena pošast udarila med ljudi, pobijajoč in drobeč ude zdaj temu, zdaj onemu, ki se ji v tesnem prostoru in splošni zmedbi ni mogel izogniti. In slednjič se je morala krvava igra končati na ta način, da so samo še kosi razbitega letala in

Očka Deley in avtor naše povesti Leo Gerwille

razmesarjena človeška trupla zgrmela v globočino...

Ni nemogoče, da je letalo in potnike dejanski razbil usodni motor. Verjetno pa je tudi, da jih je pogubilo zlato, ali bolje človeška grabežljivost. Pravili so namreč, da je imelo letalo na krilih tudi več vreč zatega denarja, ki so ga skušali nekateri mogotci spraviti na varno pred revolucijo, ki se je tisti čas vnela v Čile. Ljudje, ki se dobro spoznajo na razmere v Južni Ameriki, trdijo, da je ta domneva prav verjetna in da tisti, ki je hotel na ta način iztihatapiti denar, ni bil novinec v tem poslu, ampak se je že večkrat poprej poslužil zračne poti, ki se mu je zdela še najbolj varna za take Transporte. Zamislil sem si, kako se je v zraku, v divjem plesu viharja, ko so se mahoma razvezale vreče, vnela srdita borba za vabljivo zlato kovino, o kateri nihče ni slutil, da jo nosijo s seboj in ki bi lahko postala last tistega, kdor bi si jo pač prisvojil. Spričo zlata, ki se samo ponuja, ljudje kaj radi izgube glavo, čeprav se jim utegne nepreudarnost bridko maščevati, kakor je bilo mogoče tudi v tem primeru.

Legende o zlato, ki naj bi bilo zakrivilo katastrofo »San Joséja«, se niso izmislili moji možgani, ki so bili res precej vročični na vožnji v Mendozo, ampak se je resno razmotrivala tudi v krogih finančnikov, ki so gotovo nekoliko poznali ozadje te tajinstvene zadeve.

DALJE

PRINC ORANJSKI

(1533—1584)

V Provinci je bila od 11. do 16. stoletja kneževina Orange, iz katere poteka naziv Viljema I. Molččega, početnika nizozemske neodvisnosti. Francija je nedavno proslavila tega zastopnika svobodne veroizpovedi, kar je vzbudilo v Belgiji prijetne občutke. Saj Viljem Molččič posega v najmračnejšo dobo belgijske zgodovine. Prijatelj prostosti je navzlic svojemu katoličanstvu skupno nastopal s protestanti proti španski preoblastnosti ter zanetil na Nizozemskem vstajo proti vojvodi d'Albi, ki jo je tako nazorno popisal Belgijec Charles de Coster v romanu »Thyl Ulenspiegel«, že poslovenjenem.

Viljem Molčanec je izzval dogovor med plemstvom, si pridružil večino svojih prijateljev, vmes grofa Egmonta in Hornesa, ki sta bila pozneje obglavljena, ker na njegov poziv nista o pravem česu zbežala na Nizozemsko in ker sta verjela v pra-

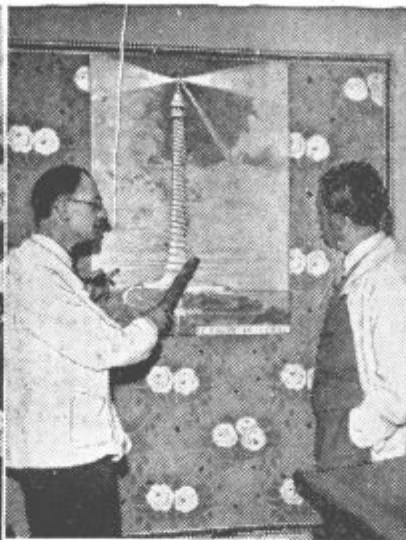

vičnost svojega vladarja. Ko sta se poslednjikrat sestala, je Egmont ob slovesu stisnil roko svojemu drugu, rekoč: »Zbogom, princ brez zemlje«. Viljem Oranjski pa: »Srečno, grof brez glave.«

Spočetka se je boril za samostojnost južnih (katoliških) in severnih (protestantskih) pokrajin. Ko pa je jug pričel omagovati, je Viljem prestopil v luteranstvo in se bojeval le za sever. Nizozemski so ga oboževali in prvi je pri njih postal stathouder, nekaj republični predsednik. Da je Belgija vztrajala z Viljemom, bi se bila otresla španske vladavine ter ne bi bila poznala niti avstrijskega niti francoskega gospodstva.

Viljem Molčanec sodi med največjanejšje zgodovinske osebnosti na zapadu. Malokdo se je tako nesebično kot on potezal za svobodo. Svoje početje je plačal z glavo. Španija ga je namreč dala zavrtno umoriti in Filip II. mu je ugrabil enega njegovih sinov, grofa Buerenskega, ki so ga redovniki vzgojili v sovraštvu do rodnega slavnega očeta.

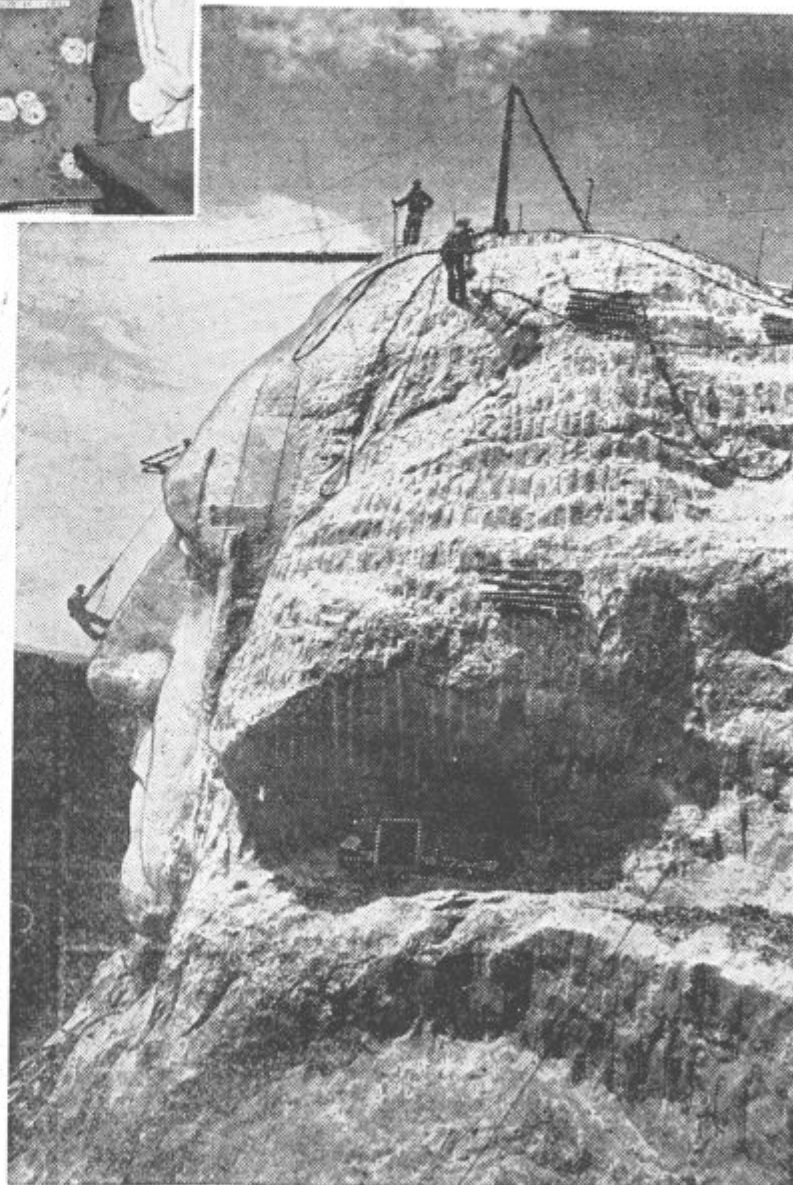
H. D.

Levo zgoraj: Spopad med stavkujočimi in delavljnimi delavci v Ameriki. Takšne javne rabuke so v Zedinjenih državah vsakdanja stvar. Nasprotniki često trgajo protivnikom, moškim in ženskam, oblačila s telesa in policija mora posredovati z vso strogostjo. — V sredi: Propaganda za volitve na Japonskem. — Desno: Proučevanje načrtov za 700 m visoki stolp v Parizu, ki bo najvišja zgradba svoje vrste na svetu.

Levo spodaj:

Škrivnost ptičjega leta s severa v južne kraje še vedno ni dovolj pojasnjena. Zato so letos v severnih deželah nalovili ogromne trope mladih štorcelj ter jih opremili z obročki, ki naj pomagajo rešiti ta problem. Slika prikazuje trenutek, ko spuščajo mlade štorcklje na travnik, kjer se bodo dvignile v zrak in odletele, kamor jih bo vodil nagon. — Desno: V skalne stene Južne Dakote dolbejo klesarji po zaznamkih kiparjev ogromno kamenito glavo zaslužnega prezidenta Zedinjenih držav Georgea Washingtona.

DVA PRIJATELJA

LIDIJA SEJFULLINA

Avtorica naše novele je hči tatarskega učitelja in ruske kmetice. Rodila se je leta 1889 v Varlamovu v orenburški guberniji, dovršila gimnazijo v Omsku in nato učiteljvala po raznih mestih in vaseh. Po revoluciji je bila najprej upraviteljica knjižnic čeljabinske gubernije, nato pa je v Moskvi posečala kurze Pedagoškega instituta. Nekaj časa je živela v Leningradu, zdaj pa stalno biva v Moskvi.

Njeno življenje v Sibiriji in pozneje v ruski prestolnici ji je nudilo dovolj snovi, ki jo je lahko uporabila za svoja literarna dela. Njen plastični jezik, globoko doživljanje in živi dialogi, vse to je pripomoglo Sejfullini do tiste popularnosti, ki jo danes uživa v Rusiji. Slike iz življenja na vasi, zbrane v njenih novelah, v katerih je poleg tega posebno zanima žalostna usoda brezdomnih otrok v letih državljanske vojne, veliki roman revolucionarne žene »Virineja«, dalje romani »Peregnoje«, »Pravonarušitelji« in »Putešestveniki«, vse to so glavni plodovi njenega literarnega udejstvovanja.

Pri nas je Lidija Sejfullina docela neznano ime, zato smatramo za potrebno, da jo vsaj s kratko novelo predstavimo naši čitačji javnosti. Op. prev.

Petjka, to vam je korajžen pa-glavec. Spajdašiti se z njim je res vredno. Kadar začne tanko, a glasno: Mi smo kakor ježi, za pasom so nam noži... morać postati dobre volje. Gospe pa se ga boje, da je kaj, čeprav nožev nikjer nima. Na bosih, blatnih nogah, razpokanih od vetra, so same rane.

In Petjka zna, tisto pa, tisto. Če gre mimo kaka dama v beli obleki, takrat namah poviša glas:

»Usmilite se, sestra, zavoljo moje matere se usmilite. Že tretji dan je bolna in tri otroke ima na vratu.«

Če ne da, jo Petjka tako opsuje, da takoj pospeši korak. Samo oko se ji zasveti, da bi videla, če ni morda kdo slišal, kako jo je Petjka počastil. Če je pa mimoidoči tak, da se mu na obrazu in obleki pozna, da je pristaš sovjetske oblasti, tedaj namah izpremeni svoj način. Jasno in grobo izpregovori:

»Pomagajte, tovariš, kruha!«

Če ga kdo vpraša:

»Odkod si, čemu prosiš!«

O, tedaj se izmisli tako zgodbo, da ima kmalu dosti. Toda zdaj ga redko kdo izprašuje. V deškem zavetišču ni prostora, a kam bi s takim bitjem! Petjkinu oko je zvito, daleč vidi. Ta ti vse ve. Na manifestacijah je skoraj prvi za rdečimi zastavami. Otrokom pa razlaga:

»Mrcine so nam ubile tovariša Vorovskega. Lahko rečem, prvega Ljeningovga prijatelja, prvaka proletariata. Curzon — tisti beli, je plačal, pa so ga ubili. Pa se še šopiri: vojno vam napovemo! Mi pa: le, če upaš!«

Vse ti ve, čeprav ni bog vedi kako pismen. Dobro bi se bilo spajdašiti s Petjo. Samo to je, redko koga vzame. Najrajši dela sam. Andrejka se je že zdavnaj sukala okoli njega, pa mu nikakor ni uspelo. Šele pred tednom sta se spoprijateljila. Zdaj je Andrejka prav gotovo Petjkin najboljši prijatelj. Zgodilo se je na primer tole: Petjka je šel na trg, da kaj zasluži. Andrejka za njim. Petjka je majhen. Pravi, da mu je dvanajst let, toda videti je, kakor da jih ima šele devet. In mršav je. Smukne med ljudi in zmanjka ga. Andrejka ga je iskal in iskal. Rinil je s komolci in z glavo. Trikrat je gotovo premeril trg, Petjke pa ni in ga ni. Namah pa začno ženske vreščati. Andrejka je obstal in gledal. Pred njim je stala gospa, strelala obleko in kazala pritiš žep.

»Samo za trenutek, samo za trenutek sem spustila denarnico v žep! Evo v tej roki sem držala kupljene stvari, z desno pa sem vzela robec, da si obrišem nos. Veste, samo za trenutek... Za en sam trenutek! Moj bog, kaj je to? Kako se je moglo zgoditi?!...«

Okrog nje so se zgnatli kmetje, ženske, mimoidoči in trgovci.

»V žep... In še v odprtega... Če ne bi rabil, bi vzel, vidiš... Neumnica!«

»Ali se denar tako nosi?«

»Če si že morala deti v žep, vsaj roke ne bi bila potegnila ven.«

»Poiščimo!«

»Išči!«

Andrejka se prerine bliže, da bi videl. Napihnjen gospod v črnem klobuku skrivi rumeno lice. Pokaže na Andrejko.

»Evo, takile krađejo. Preiskati bi ga bilo treba. Vse bi bilo vredno pretipati.«

»Hej, kar pretipajte jih, tepec!«

»To si pameten! Dandanes otroci niso taki, da bi te čakali, kdaj jih ujameš!«

»Takšne norce išči rajši med odraslimi, današnja mladina, to ti je izkušen rod, pameten!«

Andrejka se ustraši. Zvera se na levo in na desno. Kar malce strah ga je, čeprav ni kriv. Iztrgal bi se rad napihnjenemu gospodu. Ta ga pa drži za srajco.

»Stoj! Čemu bi rad ušel?«

Andrejka se iz gole neumnosti izvija. Zenske so ga obkolile. Preiskati ga hočejo. Nič niso našle. Ampak dobro so ga pretresle in pretipale.

»Ne bo drugače, kakor da je kam skril. Takile znajo.«

Neka gospodična se je vmešala. Zavekala je:

»Nikar ne pretepajte otroka! Milicija, milicija!«

Andrejka pa se je milicionarja bolj bal nego batin. Umolknil so. Siloma se je iztrgal.

Zenske so se pričele prepirati z gospodično. Andrejka jim je ušel. Uspelo mu je, da jo je odkuril, še preden je prišla policija. Samo kri mu je tekla iz nosa.

Ko nor je pretekel dve ulici. Ustavil se je, sedel na ograjo, da bi se odpočil, in zajokal. Solze, pomešane s krvjo, je razmazal po licu. Ves obraz je imel rdeč. Nekaj časa je plakal, potem pa jo je mahnil na postajo. Tam ga je dohitel Petjka.

»Haj, počakaj! Komaj sem te dohitel. Kam tečeš?«

»Na po-sta-jo!«

»Obriši se! Glej, kako si ves namazan. Fin gospodek si, nič ne rečem. In kdo je kriv? Zakaj si ušel iz gneče? Če nimaš nič v žepu, potem stoj, brate, kar

WAGNERJEVE ZNAMKE

Poštna uprava v Nemčiji je izdala serijo znamk, ki predstavljajo like iz oper Riharda Wagnerja

tam sredi ljudi ostani! Lepo stoj in čudi se. Počakaj malo, da kupim kaj jesti.«

Ko sta sedela na postaji kraj plota, je Petjka dejal:

»Jaz sem tisti neumnici izpraznil žep. Ti si jih pa izkupil namestu mene.«

Veselo se je zahihital.

»Čemu bežiš? Jaz sem ukradel, ti si se pa kar tako izprehajal. Na, jej!«

Od tega dne dalje sta pričela skupaj služiti.

Kupila sta cigarete in solnčnično semenje. In še dosti sta nakupila. Samo dolgo to ni trajalo. Petjka je hraber. Dokler je bil denar, sta pila pivo, jedla klobase in kupovala perunike. In tako sta napravila vse. Prošiti sta morala spet. Napočili so težki dnevi. Ko sta tam zunaj legla spat, sta se razgovarjala o bodočnosti.

»Ko bi mogla za čez zimo zbrati kaj denarja, da bi pričela trgovati. Pozimi je težko prosjačiti. In kar je glavno, prenočišča nimaš in obleke, zunaj pa je hladno. Prošlo zimo sem spal v lokomotivi. Strojvodja mi je dovolil. Zjutraj sem bil ves sajast. Šel sem prosjačit, toda nikjer me niso pustili v hišo. Kje si se pa valjal, so me povsod izpraševali. Če bi mogla kje suniti dva cekina, pa bi bilo dobro. Lahko bi kaj začela z njima. Evo, brezrokci Petja ima stanovanje in še ljubico povrh. In mlajši je od mene.«

Andrejko je izpraševal o vsem, kaj so bili njegovi starši, kako je prišel v mesto, o sebi pa ni izpregovoril niti besedice.

Nekoč sta ustavila gospoda z odpeto srajco:

»Kruha, prosiva...«

Ta se je komaj zganil. Z njim je šla dama v beli obleki. Glasno je dejal:

»Koliko je zdaj teh mladoletnikov. Na vsakem vogalu jih vidiš. In vsi so kandidati za zločince. Ti razcapani potepini, to so ti velika nevarnost za državo.«

Petjka ga je na račun te dame pošteno opsoval, potem pa sta zbežala. Ko sta se spet ustavila, je Petjka dejal:

»Strašno je, če ti starši umro od lakote!«

»Ali so tvoji umrli?«

»To te pa prav nič ne briga!«

Pred vrati je stal deček z golimi koleni.

»Pazi dečko, uši imava!«

Petletni ali šestletni gosposki dečko je odgovoril s tankim glasom:

»Nisem dečko, marveč Nadja.«

»Nadja? Zakaj pa nosiš hlače?«

»Ker je vroče. Čez leto se lahko oblečimo kakor fantje.«

Petjka je prikimal:

»Lahko. Ali je mati doma?«

»Ne, z Nastjo je šla na trg. Samo stara mati so doma. Kje pa je vajina mati? Ali je tudi ona na trgu?«

»Da. Na trg je šla krast. Poslušaj, prinesi nama košček kruha. Pa nikar ne povej, da je za naju. Reci, da si lačna. Ali pa, da je za psa...«

Dekletce je prineslo pogačo in kolačke...

Pojedla sta in pričeli so se igrati. Dekletce je bilo veselo, samo da je lahko klepetalo. Peljala ju je na dvorišče, da jima pokaže psa. Poigrali so se še s psičkom.

Niti opazili niso, kdaj se je vrnila gospa s služkinjo.

»Nadja, s kom se pa igraš? Kje je babica? Kaj me gledaš? Kakšna otroka sta to?«

In že ju sumljivo ogleduje:

»Odkod sta?«

Nadja:

»Njuna mati je šla na trg krast. Naj se med tem časom poigrata z mano.«

Gospe je zmanjkalo sape:

»Kaj?... Kako?... Kam je šla krast?...«

Kakor bi mignil sta se izgubila. Bežala sta. Ta dan nista imela niti za hrano. Še naslednji dan sta pobirala same drobtine. Petjki je postalo za malo. Gotovo zaradi vročine.

»Eh, takšno življenje! Slabše je od pasjega! Da bi le kje iztaknila zlatnik ali pa še rajši dva.«

Tretji dan je sam, brez Andrejke, odšel z groblja, kjer sta prenočevala. Ko sta se srečala na cesti, je viknil Andrejki:

»Nocoj imam posel. Dogovoril sem se... Jutri me počakaj pri onem grobu, kjer sva sinoči spala.«

»In jaz?«

»Pravim ti, da me jutri čakaj! Ti si šele začetnik, ne moreš.«

In je stekel. Drugi dan ga je Andrejka čakal do poldneva. Ni ga bilo.

Minili so dnevi. Petjke ni videl več. Žaloval je ves teden. Vsak večer je šel na grobišče. Klical je:

»Petjka... Petja!...«

Ni se odzval. Prišla je jesen. Na grobišču ni mogel več spati. Pozneje se je Andrejka na mah čisto slučajno znašel

v dečjem zavetišču. Pozabil je na Petjko. — Pa ne povsem. Kadar se je takole ponoči spomnil nanj, mu je bilo, kakor da bi mu nekdo porinil nož v srce:

»Kam je neki Petjka izginil?«

Za materjo in očetom ni jokal, ob spominu na Petjko pa so mu prišle solze v oči.

Na neki ograji pa je ostal še majhen

košček časnika, veter mu je bil prizanesel in dež ga ni izpral. Na njem je z majhnimi črkami, neopazno in nikomur potrebno, stalo poročilo o neuspelem vlamu:

»... Vlomilci so zbežali, braneč se z orožjem. V boju je bil ubit mladoleten zločinec...«

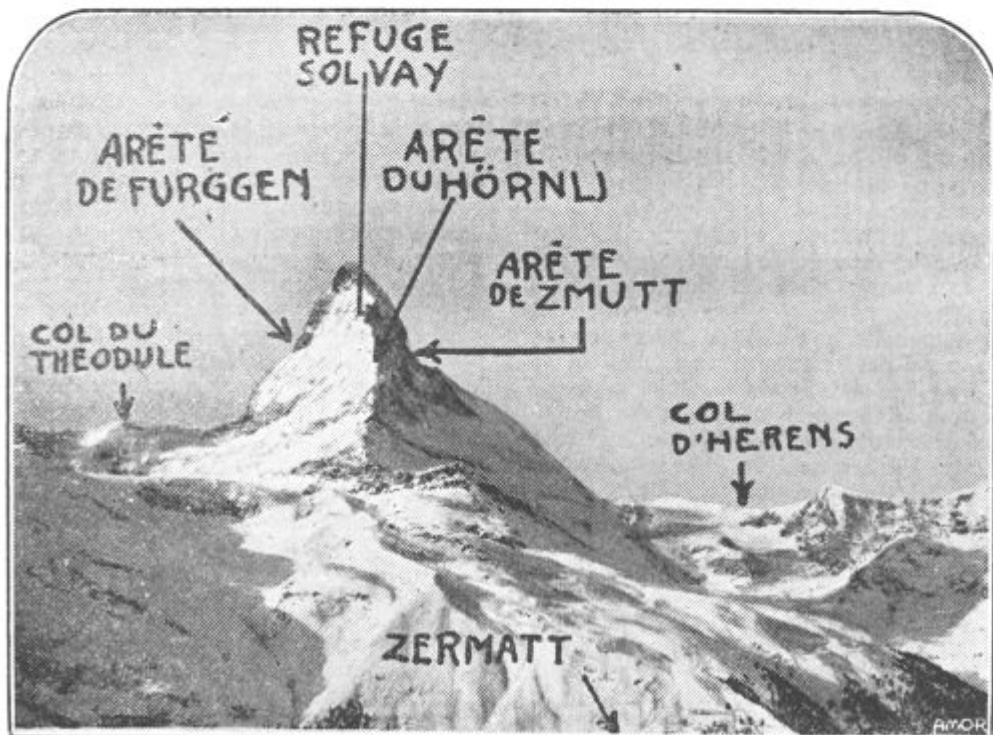
PRVI NASKOK NA MONT CERVIN (MATTERHORN)

Cervin, ki je letos zahteval spet novo vrsto človeških žrtev, je prav tako znamenit po svoji edinstveni obliki, kakor po svoji zgodovini. Kot veličastna piramida se dviga na koncu doline St. Nicolas na švicarsko-italijanski meji v kantonu Valis.

Noben alpski vrh ni videti v tako raznolikih obrisih, če ga pogledaš z ene ali druge strani, kakor Cervin. Iz Zermatta se kaže čisto drugačen kakor iz Schoenbuchla ali Breuila in v Théodulu

spet ne bi verjel, da imaš pred seboj starega znanca, čeprav si ga že stokrat videl iz drugih smeri. Znamenit je Cervin po svoji zgodovini, ker se še za noben alpski vrh ni bila tako ljuta borba kakor zanj in ker še nobeden ni bil zavzet s tolikšnimi žrtvami...

Sedem let bo tega, ko smo se nekoga žalostnega deževnega jutra vsi umazani in raztrgani vrnili v Zermatt. Vse na nas je kazalo, da smo preživeli ure težke borbe z divjo naravo. Na vsej poti do hotela Monte Rose so nam sledile z

MONT CERVIN v švicarskih Alpah

očmi množice radovednega ljudstva, ker so nas vsi že prišteli med mrtve, pa smo nenadoma kakor duhovi spet vstali med njimi. Šele takrat sem se dobro zavedel, da smo prav za prav res ušli peklu... Ko smo preplezali že tri četrtine grebena Z'mutt, nas je prehitela nevihta, pa smo morali naprej, najprvo na 4512 m visoki vrh, če smo hoteli najti zavetja v Solveyevi koči, ki leži v višini 4000 m na drugi strani grebena. Bili smo trije plezalci in dasi se je eden udeležil že ekspedicije na Mount Everest 1921, je vendar priznal, da tamkaj nikoli ni preživel tako strašnih ur, kakor tistikrat v viharju na Cervinu. Vso svojo zlobo in zavratnost je gora takrat razgalila pred nami. Prejšnji večer nam je znameniti vodnik Herman Perren, ki je nekaj mesecev kasneje poginil na Breithornu, prorokoval najlepše vreme, ko smo se poslavljali od njega. V dolini res ni bilo napačno, če se nismo marali brigati za nekaj oblakov in nekaj kapelj dežja, ki smo jih bili deležni. Mimo tega pa ni niti najmanj kazalo, da se pripravlja vremenski preobrat. Ko smo se pa vzpeli že precej visoko, nam je Cervin pripravil pravi sodni dan. Gora se je stresala pod udari strel in trepetała v divjem vrtincu viharja.

Ko smo se z blaženim občutkom, kakor da nam je bilo v drugo podarjeno življenje, srečno vrnili v dolino in se odpočivali v hotelu, je prisedel k nam Perren, pa je začel obujati spomine iz svojega burnega vodniškega življenja. Več ko stokrat je bil na Cervinu. Pripovedoval nam je tudi o Whymperju, ki ga je osebno prav dobro poznal ter o Petru Tauwalderju, obeh navdušenih hribo-lazcih, ki sta še bila živa od trojice, ki je edina ušla tragediji na severnem grebenu pri prvem vzponu na Mont Cervin.

Še nikoli poprej niti kasneje se ni zaradi kakšne gore prelilo toliko črnila kakor tistikrat. Zgodovina prvega zavzetja Cervina se bere kakor zgodovina slavne bitke. Ves svet je pridrževal sa-po ob vesteh, ki so takrat prihajale iz Švice.

Komaj se je svet začel zanimati za alpinistiko, je ženevski naravoslovec de Saussure obrnil prav posebno pozornost hribo-lazcev na Cervin, ki se ga pa sprva niti najpogumnejši niso upali naskočiti. Pred letom 1858 ali 1859 ni nihče poskušal splezati nanj, toliko je točno do-gnano. To leto pa so se namerili nanj trije domačini iz Valtournanchea na italijanski strani. Med njimi sta bila tu-

di poznejši slavni vodnik Viktor Carrel in neki kaplan Gorett, ki sta vodila od-pravo. Plezati so začeli po grebenu iz Breuila ali kakor se pravi: po italijan-ski strani. Povzpeli so se samo 3850 m visoko, dočim ima Cervin nad 4500 m nadmorske višine. O tem naskoku se je še dolgo govorilo po vseh okoliških do-linah in ljudstvo je pogumne može so-glasno označilo za prismojene, kar pa pri le-teh ni moglo skaliti prepričanja, da bo zavzetje Becce (tako se je takrat imenoval Cervin) prineslo blagostanje vsemu prebivalstvu doline, češ, ker bo moral vsak, ki bo hotel veljati za prvo-razrednega plezalca, zapičiti svoj cepin tudi na njegovem vrhu. Ti ljudje so dali znamenje k naskoku, ki se je kmalu res pričel od vseh strani in je potlej trajal dolga leta.

Že 1860. so se napotili na vrh trije An-gleži, ki so pa prišli samo 3474 m viso-ko. Še to leto pa sta iznova poskusila naskok Angleža Vaughan Hawkins in fizik Tyndall. Za vodnika sta najela Švi-carja Bennena, za nosača jima je bil pa že poprej omenjeni Carrel. Odrinili so iz Breuila, a prišli so samo 3967 m vi-soko. Naslednje leto so iznova tvegali naskok omenjeni trije Angleži, ali to pot iz Zermatta. Prišli so le pičlih 100 m višje kakor prvič, dočim sta se skoraj istočasno povzpela vodnik Carrel in še neki drug domačin že 4032 m visoko. Kmalu za tem je stopil v zgodovino »ob-leganja« Cervina kasnejši zmagovalec Anglež Whymper. Ta mož je pokazal v borbi za nepristopni vršac edinstveno močan primer nezlomljive energije. Tu ni prostora za podrobnejše opisovanje, kako trdovratno in dosledno se je Whymper boril po eni strani z nepo-pustljivo narodo, po drugi strani pa z nevoščljivimi tekmeči, zlasti s Carrelom in s strahopetnimi pomagači, na katerih pomoč je bil navezan in ki so ga navad-no v najodločilnejših trenutkih puščali na cedi'u. Vse to preskočimo in omeni-mo samo tiste znamenite dneve leta 1865, ko je Cervinov vrh končno »pa-del«.

Tyndall je to leto obupal, da bi mu uspe^{lo} priti na vrh. Vztrajala sta samo še Whymper in Carrel. Na dan, ko bi morala skupaj poskusiti odločilni naskok (bilo je 11. julija) je pa Carrel v skrbi za lastno slavo Whymperja izdal. Pustil je Angleža brez vodnika in nosa-čev, sam pa se je z nekaterimi svojimi ljudmi po drugi strani napotil proti vr-hu. Whymper, ki je že osemkrat poprej

zaman poskusil naskok, se pa, dasi popolnoma osamljen, tudi to pot ni vdal. V svesti si, da Carrel polagoma sicer pa vendar vztrajno napreduje proti vrhu, je poskusil še zadnjo možnost: povzpeti se na vrh Cervina po vzhodnem pobočju iz Zermatta. Že poprej se je seznanil z nekim mladim Angležem, ki bi se tudi rad povzpel na »Goro« in zdaj mu je ta dečko ravno prav prišel, da se je lahko poslužil njegovega spremstva. 12. julija so se iz Breuila napotili v Zermatt, kjer so se jim pridružili še nekateri drugi plezalci in 14. je že zaplapolala na vrhu Cervina modra bluza enega izmed vodnikov Michela Croza iz Chamonixa, ki so jo potegnili na drog namestu zastave. Whymper je norel od veselja in zadoščanja, ko je z vrha lahko pozdravljal Carrelovo ekspedicijo, ki se je 200 m pod vrhom bližala od italijanske strani.

Carrel, obupan nad porazom in nad izgubo vsaj deljene slave, ni plezal naprej na vrh, marveč se je takoj vrnil v dolino, v Breuil, kjer so med tem že uprizorili veliko slavje, misleč, da so na vrhu Carrelovi ljudje, ko so skozi daljnogleda opazili modro Whymperjevo zastavo. Poparjenost med domačini je bila seveda velika, ko se je Carrel vrnil in

pojasnil neprijetno zamenjavo. Takoj 17. pa se je Carrel iznova odpravil na vrh in to pot mu je uspelo, da je poleg Whymperjeve zasadil tudi svojo zastavo na vrhu Cervina.

Gora je bila premagana, toda časopisi so po vsem svetu še dolgo potem v črnih robovih poročali o tej ekspediciji. Od vseh udeležencev so se namreč vrnili v Zermatt samo trije: Whymper pa oba vodnika Taugwalderja, oče in sin. Na povratku z vrha je postalo mlademu Hadowu slabo, zdrsnil je po snežišču in potegnil s seboj vodnika Croza, Hudsona in lorda Douglasa, čigar trupla niso nikoli našli. Ta drama je več mesecev razburjala časopisno kroniko in zlasti londonski listi so začeli proti Whymperju srdito borbo, češ, da je on sam zakrivil vso nesrečo.

Kasneje je moral Cervin potrpežljivo prenašati na svojem hrbtu še marsikatero ekspedicijo. Zdaj so pota nanj dobro nadelana, zlasti v smeri iz Zermatta, tako da vzpenjanje na Cervin po običajnih potih ni več tisto kar je bilo nekoč. Vodi pa na vrh tudi še zmerom dosti potov, katerim se sme zaupati samo dober plezalec, trdne glave, dobrih pljuč in jeklenih mišic.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

42. POGlavJE

DOŽIVLJAJ S KROKODILOM. — KAKO SEM KUPIL ORANGUTANA

Ko je zavladała v Evropi in Zedinjenih državah nova moda nositi rokavice, čevlje in ročne torbice iz kačje kože, tedaj je dobil marsikak domačin neskončne Azije zlasti pa oni, ki žive v ogromni močvirnati naplavini, ki se vleče na površini več sto kvadratnih milj ob vzhodni obali Bornea, južno od Sandakena, naenkrat nepričakovano možnost dobrega zaslužka. Tam okoli živi na tisoče nestrupenih kač, ki se držijo v sladkih vodah. Cela naselja domačinov so zapustila svoje koče, ko se je pojavila ta modna norost in odšla na lov za zlatom po močvirjih. Nekateri so lovili svoj

plen z mrežami iz džungelskih bilk, drugi so uporabljali posebne na koncih razcepljene palice, med tem ko je večina primitivnega ljudstva otoka Borneo, ki oholo zavrača novotarije, enostavno udarila žival s palico preko glave.

Nekako pred šestimi leti je bilo, ko so ti domačini dognali, da je lov na kače lahko izredno dober vir dohodkov. Toda nadprodukcija, ki je prodrła tudi v močvirnate doline Bornea, je zadala tudi trgovini s kačjimi kožami težak udarec l. 1929. Čeprav donša ta posel ondodnim domačinom še vedno lepe denarce, ga ni nikakor moči več primerjati z dobrimi starimi časi. Ne morem

reči, če je ta kupčija samo začasno v zatonu ali če se bodo razmere v bližnji bodočnosti popravile. A bodi kakorkoli, res je, da hodijo po Borneu okrog vedeževalci in tolmači volje bogov ter pripovedujejo ljudstvu po močvirnatih ravninah in ob gričih, da bo začelo trgovanje s kožami v najkrajšem času, ko bodo ljudje na Zapadu porabili svojo sedanjo zalogo čevljev in ročnih torbic.

Ko sem še živel pred nekaj leti v tem delu sveta, mi je neki inozemski trgovec ponudil sveženj 20.000 kačjih kož, po 20 centov eno. Tedaj se je že čutila nadprodukcija. Ko sem ponudbo odklonil, navajajoč, da me zanimajo samo žive kače, se je zelo čudil. Zakaj bi kdo na svetu rabil žive kače?

Trgovec, ki se je trudil na vse načine, da bi si v meni pridobil odjemalca, mi je naročil pijačo ter me pri tem zabaval z vsemi mogočimi povestmi, kako domačini lovijo kače. Najrajši pa je pripovedoval zgodbo, ki je postala že naravnost legenda v dotičnem kraju. Tiče se neke deklice in dečka, ki sta se podala v času, ko je konjunktura v kačji trgovini bila najvišja, v močvirje na lov za golaznijo. V tistih časih ni bilo namreč nič čudnega, če so šli tudi otroci po tem poslu, ker je bilo povpraševanje za eksotičnim blagom tako veliko, da ni bilo nikdar mogoče zadovoljiti vseh zahtev.

Mladiča, fant je bil star kakih 14 let in deklica 12 let, sta brazdala po nizki vodi in se ozirala po dobrem lovišču. Naenkrat zaideta v globljo vodo. Ko dospeta do nekega kraja, kjer je bilo treba bresti vodo do kolena, si je vrgel deček vrečo kač preko rame ter ponudil sestri roko, da bi lahko stopila s skale v vodo. Tedajci pa se je prikazal ogromen krokodil, ki ima v rebu tako silo, da lahko na licu mesta pobije 170 kilogramov težkega tapirja, oplazil je z njim deklico, da je sunkovito odletela v vodo. Nekaj trenutkov kasneje je strašni plazilec z otrokom v žrelu odplaval v globoko vodo.

Fant je vrgel svojo vrečo kač stran in planil za zverino. Kmalu je bil na kraju, kamor je odvedel krokodil sestro. Voda je bila globoka kakih 8 m. Potopil se je z glavo naprej in izgini v vodi, potem ko so ga preplašeni domačini, ki so lovili kače v neposredni okolici, kriče svarili in rotili, naj ne poskuša rešiti sestre, ker bi to pomenilo samo dve smrti namesto ene.

Kljub temu pa se je dečku posrečilo splezati zverini na hrbet in nekaj trenutkov kasneje so videli domačini čudovit prizor. Plazilec se je dvignil na površino vode, med tem ko so se fantove noge oklepale njegovega trupa kot klešče, a palce je imel utisnjene v očet živali. Oslepljeni krokodil je razklenil čeljust in izpustil žrtev. Fant je sestiro potegnil iz vode in jo pripeljal nazaj v naselje, čeprav je bila težko poškodovana, je vendar ostala pri življenju.

Mali deček je postal junak kraja in kakor pove ustno izročilo, je danes, ko je star že okrog 18 let, še vedno malik vseh tamošnjih domačinov. Ali bi želel videti ga. Mladi mož mi bo lahko sam pripovedoval svoj doživljalj. Povedali bi mi ga pa lahko tudi domačini, ki so bili priča tega izredno junaškega čina.

Zabavne mlade opice

Orangutanovo meso se prav često najde na jelovniku domačinov ob vsej obali severnega in zapadnega Bornea in še globoko v notranjosti v naseljih, ki leže ob rekah. Vedno se najde trgovec, ki plača za njega rad prav dobro ceno.

Kadar napadejo orangutani gozdiče banan in dure, ki jih brez izjeme najdemo ob vsakem naselju teh krajev, tedaj zelo pazijo domačini na odrasle samice, ki imajo s seboj kakega mladiča. Mati pade v takem položaju vedno kot žrtev strupene puščice ali kopja, mladiča pa ujamejo. Izroče ga v nego kakih doječih materi v vasi. In ne redko je videti v teh primitivnih naseljih mater, ki doji na eni dojki svojega lastnega otroka, na drugi pa malega orangutana.

Orangutani, ki žive od svoje mladosti v iloveških naseljih, so zelo krotki in dosežejo tudi prav lepo ceno. Zrasejo vedno z otroci v vasi, ki imajo polno zabave v norčavih domislekih živali in njihovi igri.

Pred leti sem prišel v neko vas plemenata Diak. Iskal sem krotkega orangutana, ki bi se dal uporabljati za nastope v komičnih igrah. Posrečilo se mi je kmalu zvedeti za izredno lepo žival, ki je bila vzgajana od prve mladosti v neki družini domačinov. Kmalu sem našel domačina, ki je bil lastnik živali in videl sem, da nisem bil slabo poučen. Bila je izredno lepa in zdrava mlada žival, stara 4 — 5 let, visoka dober me-

ter v sedečem stavu, kakor se običajno merijo opice.

Med tem, ko sem se pogajal za živalico z njenim gospodarjem, sem videl, kako se je mladi orangutan igral med vaškimi otroki. Takoj se je pokazal vpliv njegove družbe na otroke, ko je oče Diak pretrgal igro in pobasal šegavo žival, da bi jo vtaknil v stari kur-nik, ki ga je s par udarci kladiva izpremenil v kletko, na enostaven način, da mu je pribil od spredaj železno rešetko.

brez priziva in da ni lepo od mene, če bi se hotel sedaj umakniti. S tem je bila zadeva zame urejena. Plačal sem žival ter se pripravljaj na odhod, pri čemer so mi pomagali domačini, ki so odnesli kletko z malim orangutanom na drogovich.

Zopet so se zbrali otroci okrog nas. Oče, ki je že spravil denar, se ni več zanimal za mene in se podal po svojih opravkih. Razdelil sem med otročaje nekaj svetlih bakrencev, pestrobarvne jagode, celo nekaj malih žepnih noži-

Otroci so takoj vedeli, da nekaj ni v redu, čeprav je bilo treba nekaj minut, da so zapopadli pomen in dalekosežnost dogodka. Ko so spoznali, da jim hočejo vzeti malega prijateljčka, je nastal med njimi jok in krik. Oče je seveda to smatral za nespametno sentimentalnost ter je v podkrepitev zagrozil gruči otrok s palico. Čeprav sem potreboval orangutana, nisem hotel razbiti srečne domačije. Zato sem vprašal še enkrat Diaka, ali mi res hoče prodati žival. Zelo se je začudil mojemu vprašanju, očitno smatrajoč me za neresnega človeka, ker sem posvetil otrokom toliko pazljivosti. Opomnil me je, da sva sklenila kupčijo

čev, kar je imelo naravnost čudežen uspeh. Naenkrat so bili otroci zopet veseli ter si kazali navdušeno med seboj darila. Pozabili so na svojega tovariša orangutana ter stekli naprej k drugi skupini otrok kazat svoje zaklade. Nobene pozornosti niso več posvetili mali opici, ki je iztegovala svojo roko skozi železno rešetko ter jim mahala otožno v slovo.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ROBOTI V STAREM RIMU

Cradnja umetnih ljudi je skoraj tako stara kakor tehnika, kajti že iz časa, ko se je rodil stroj, čujemo o avtomatskih ljudeh, ki odpirajo vrata, prorokujejo ali opravljajo razna dela v svetiščih. Homer pripoveduje v »Odiseji« o umetnih bitjih, ki so stregla gostom in Heron nam je ostavil opis več nego sto čudnih mehanizmov nekega »gledališča avtomatov«. Pri takšnih poročilih je težko ločiti resnico od pripovedke.

Večina teh avtomatskih ljudi je težko kdaj eksistirala, temveč gre večinoma za proizvode fantazije. Vendar nam dokazujejo te zgodbe, da so skoraj vsa tehnična čuda sedanosti živela v podobi želj že v preteklosti.

Ko je postal Rim velemesto, so njegove nočne ceste ograjale vsakovrstne temne postave, nad katerimi so se ljudje zelo pritoževali. Te pritožbe so prišle do vladarja, ki je prosil slavnega Virgila za svet. Carovnik je zgradil bakrenega konja in bakrenega moža na njegovem hrbtu. Konja so postavili v mestno hišo in istočasno razglasil, da se ne sme po desetih zvečer,

ko se bo oglasil zvon, nihče več prikazati na ulico. Toda nočno svojat se ni mnogo brigala za pretnje. Bakreni konj z bakrenim možem je dirjal za njo in nekega jutra so našli na ulicah 200 ponočnjakov, ki jih je pobil avtomatski strežaj.

Polijski robot v starem Rimu

Druga težava je bila cestna razsvetljava starega Rima. Virgil je postavil sredi mesta mogočen steber iz marmorja, nanj pa veliko stekleno svetilko, ki je neprestano gorela, ne da bi ugasnila. V neki oddaljenosti je postavil čarovnik na podstavek kovinskega moža, ki je z lokom v roki stalno meril in svetilko, kakor da jo hoče ugasiti. Svetilka je gorela baže tri sto let v korist vsega mesta. Nekega dne so se neke mlade Rimljanke norčevale iz kovinskega strelca, ki se je delal vedno tako, kakor da hoče sprožiti puščico. Pri tem je zadela ena med njimi ob njegovo kovinsko roko, puščica se je sprožila in je ugasnila svetilko.

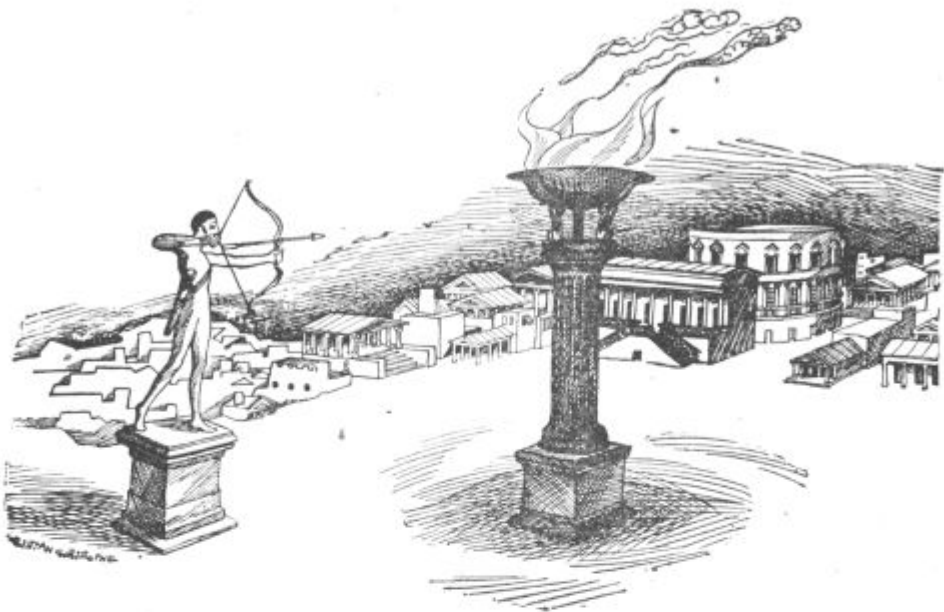
Carovnik Virgil je izumil še eno pripravo, ki spominja močno na moderne signalne priprave. To mašinerijo, ki so jo pozneje imenovali »rešitev Rima«, je tvoril krog kamnitih kipov, ki so predstavljali zaščitna božanstva posameznih rimskih dežel. Vsak kip je imel v roki zvonec in če se je hotela kakšna dežela upreti Rimu,

Prvi daljnovid. Zrcalna aparatura Aleksandra Velikega na aleksandrijskem morskem svetilniku

Kovinski čuvaji starega Rima: božanstva posameznih rimskih dežel, ki so naznanjala upore z zvonjenjem

Velika svetilka, ki je svetila mestu, in lokostrelec, ki jo je razbil

se je božanstvo te dežele obrnilo proti rimskemu bogu Martu, ki je stal v sredi. Nato je bog toliko časa zvonil, da so ga slišali senatorji in pogledali, za katero deželo gre. Po nekem izdajstvu Kartaginec so to umno napravo pozneje uničili.

Virgilu pripisujejo tudi izum priprave za poslušanje na daljavo. Gre seveda za pravljico. A tudi gledanje na daljavo je spodbujalo v tistem času domišljije. Poročajo, da je Aleksander Veliki na svetilniku v Aleksandriji postavil zrcalo, v katerem je lahko videl vso deželo in vse, kar so počeli njeni prebivalci.

O čarovnem cesarju Levu poročajo, da je izumil neko vrsto mehaničnega čiščenja cest, da bi odstranil nesnago s carigrajskih ulic. Sestavil je več mehaničnih želv, ki so lazile podnevi po mestu in požirale vso nesnago. Ko so se napolnile, so se odpravile k morskemu bregu. Tam so izbljuvale svojo čudno hrano v morje, nakar so pričele svoje delo znova. Naši sesalci prahu ne bi mogli delovati bolje.

Poseben mojster v izdelovanju avtomatskih ljudi ali androidov, kakor so jih pozneje imenovali, je bil veleučeni Albertus Magnus. Izumil je kovinske like, ki so njegovim gostom stregli kot natakariji. Nekeč je ustvaril krasnega ženskega androida. Izdeloval ga je za zaprtimi vrati. Ko je nekega dne nekam odšel, je stopil njegov učenec Tomaž v skrivnostno celico, da bi si поблиže ogledal delavnico svojega mojstra. S stropa so visela čudna bitja, kakršnih Tomaž še ni bil videl, in vseposod so stali nenavadni instrumenti. Že je

hotel ostaviti grozotni prostor, toda neodoljiva sila ga je pripravila do tega, da je odgrnil ognjeno rdečo zaveso, ki je zakrivala neki kot. Za zaveso je zagledal lepega ženskega androida, ki je pozdravil s človeškim glasom. Tomaž, misleč, da gre za hudičevo delo, je razbil delo, nad katerim se je Albertus Magnus mučil trideset let.

Posebnost poznejšega časa so bile »govoreče glave«. Tako je slavni jezuitski pater Kircher v l. 1655 izdelal baje umetno človeško glavo, ki je švedsko kraljico poklicala po imenu in spregovorila ž njo nekoliko besed. Te »govoreče glave« so imele veliko ulogo zlasti kot oraklji. Že staroegiptski svečeniki so si pomagali z njimi, da so vplivali na lahkoverno množico.

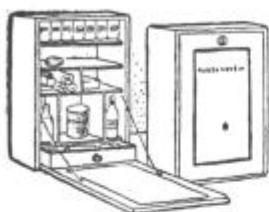
Gotovo je, da spada večina starih avtomatskih bitij med izmišljotine, kajti čeprav so imeli tisti časi že neko določeno tehniko, je bila fina mehanika, ki je potrebna za zgradbo takšnih stvari, le premalo razvita. Tudi poznejši umetni ljudje, posebnost 18. stoletja, so bili igrača v primeri z današnjimi roboti. A končno so ti današnji avtomati navzlic čudoviti konstrukciji v praktičnem smislu vendarle igrače. Umetnih delavcev ne potrebujemo, saj jih imamo dovolj iz mesa in krvi.

ČLOVEK IN DOM

DOMAČA LEKARNA

V vsako gospodinjstvo spada mala, domača lekarna, kjer so skrbno hranjena nekatera zdravila, čaji, obveze, razkuževalna sredstva, nekaj orodja in v vsakem gospodinjstvu potrebni higienski predmeti, ki jih potrebujemo v primeru bolezni. Za hranjenje teh reči je najbolj pripravna stenska omarica (glej sliko), da imamo vse te reči hranjene na enem samem, dobro se zapirajočem kraju, obenem priročno, da nam jih ni treba iskati po raznih kotih in predalih v primeru kake nezgode in obolenja.

Ni sicer neobhodno potrebno, da moramo imeti za domačo lekarno prav tako omarico, na vsak način pa je nujno, da je v vsakem gospodinjstvu, določen in stalen prostor, kjer imamo spravljene gori navedene stvari. Seveda je taka ali slična omarica najbolj pripravna, ker jo lahko obesimo na steno. Vratca se odpirajo navzdol, da nam ta služijo tudi za mizico, na katero odlagamo potrebne predmete, ki jih pri obvezovanju potrebujemo, po uporabi pa spet takoj spravimo nazaj.

V domačo lekarno spadajo razkuževalne tekočine: alkohol, lizol, kloroform ali lizoforn, gaza, čiščena vata, nekaj mehkih platnenih krp, povojčkov in trivoglatih rutic za obvezovanje. Levko- in hansa-obliž, pinceta, škarje, termometer za merjenje telesne temperature in toplomer za kopeli. Poleg teh predmetov mora biti tudi stalno nekaj zdravil v domači lekarni. Aspirin v tabletah ali praških, ki ga vzamemo proti glavobolu in kadar se moramo spotiti. Baldrijanove kapljice porablamo pri histeriji in proti želodčnim krčem. 10 do 30 kapljice na sladkor ali v kozarec vode. Bromove pastile ali praške uporabljamo proti nespečnosti in živčnim napadom. Bilrotov batist potrebujemo, kadar rabimo mokre obkladke. Borov vazelin v tubi nam služi za mazilo na celeče se rane. Burove tablete, ki jih v primeru potrebe raztopimo v določeni količini vode, ki jo rabimo za mrzle ali tople obkladke pri kožnih vnetjih. Diabolonov obliž nam služi za omeščanje furunkulov, turov ali mozoljev. Z jodovo tinkturo namažemo male

praske, ureze, ranice, pa tudi vnete dlesni. Hoffmannove kapljice uporabljamo pri slabostih, onesveščenju in krčih. 10 kapljic na sladkor ali v kozarec vode. Onzveščenca močimo z njimi po sencih in pustimo duhati. Salicilov špirit rabimo za izmivanje kože proti kožnim ogrecem in mozoljčkom. Salmijak proti kačjemu in mrčesnemu paku. Anacot pastile rabimo pri prehlajenju, vnetju grla, angini. Santoninove pastile proti glistam. Novopuren tablete so odvajalne. Piramidon v praških ali tabletah jemljemo proti glavobolu, migreni in nevrologiji. Dermatolov puder za sušenje ran. Poleg navedenih sredstev moramo imeti tudi različne čaje, ki pa morajo biti vsako leto sveže nabrani. Kamilčni čaj jemljemo proti krčem v želodcu in trebuhu. Zajbeljnovi liste, namočene v špirit, primešamo k vodi za izpiranje ustne votline in zob. So tudi proti vnetju dlesni. Lipov čaj je priznano sredstvo pri prehladih, kašlju, povzroči potenje. Tavžentroža, čaj iz te rastline čisti kri. Planinska arnika, namočena v špirit, nam pa služi za razkuženje, izmivanje in celjenje ran. So pa še tudi razni drugi čaji, ki bi jih morali imeti v domači lekarni. Najbolj pametno je, da se posvetujemo z zdravnikom ali lekarnarjem, ki nam svetujeta, kaj je še nujno. Vsako vrsto čaja hranimo v posebni papirnati vrečici ali v steklenih ali porcelanastih vazah s točnim napisom vrste in čemu, odnosno pri katerih boleznih ga uporabljamo. Na steklenicah z zdravili in razkuževalnimi tekočinami mora biti povsod jasen napis vsebine in za kakšne namene je porablen, da se ne zgode usodne pomote. Obvezovalna sredstva: gazo, vato, obliže, krpe smemo rezati le s samo za to določenim orodjem, prijemati s razkuženo pinceto in jih z isto polagati na bolno mesto. Roke moramo pred vsako operacijo s temi predmeti in lečili dobro umiti v vroči milnici, med katero primešamo nekoliko razkuževalne tekočine. Posebno pa je paziti na to, da je domača lekarna varna pred nedoraslimi otroki.

U-a.

LETALA IN VARSTVO NARAVE

Neko sportno društvo v New Jerseyu (USA) je nadelo svojim članom-letalcem tudi nalogo čuvanja domačih gozdov in livad. Glede na to, da najbolj čuvajo rastlinstvo ptice, se je društvo zlasti zavzelo za varstvo ptic, in sicer na prav originalen način. Pozimi bodo donašali pticam hrano z letali. Vsako letalo bo naložilo tovor papirnatih vrečic krme, ki jih bo potlej spuščalo na zemljo na primernih krajih. Pri padcu na tla se vrečica razpoči in zrnje se raztrosi po tleh.

ZA MISLEČE GLAVE

52

Pepček si zna pomagati

(PONATIS ZABRANJEN)

»Še deset minut manjka do petih, ko se zapre trgovina.« računa vsjenec Pepček v Posavčevi veletrgovini z železnino. Danes bom gotovo lahko točno odšel in če pohitim, bom ujel še nogometno tekmo našega kluba.«

Vajenec obrača, gospod pa obrne...

»Pepček ga pokliče gospod Posavec, prinesite mi še naglo iz skladišča 7500 pol papirja, ker moram hitro dati natisniti krožnico.«

Pepček hiti v skladišče, kjer je spravljn papir v lepo preštetih svežnjih. Ali — o groza? Ko stopi v lokal, opazi, da je papir ves razmetan. Najbrže je nekdo nekaj iskal, pa je premetal vse predale.

»Zdaj je pa konec z našo tekmo.« zavzdihne Pepček, »preden bom naštel 7500 pol papirja, bo tekma že zdavnaj pri kraju.«

Mahoma se pa prekanjeno zasmije, v glavi se mu je posvetilo, kako lahko prav urno opravi nadležni posel. — Točno ob 17. je bil že na ulici. Papir, morda ga je bilo nekaj pol več ali tudi manj, leži lepo zložen na gospodarjevi mizi.

Kako si je Pepček pomagal?

53

Popotnikov dar

(PONATIS ZABRANJEN)

Ob cesti sta sedela dva siromašna poljska delavca, ki sta se pravkar pripravljala, da použijeta skromno malico. Mimo pride dobro oblečen, utrujen popotnik, ki se je bil izgubil v samotnem kraju. Ker je bil lačen, sta mu dala delavca vsak nekoliko od svojega skromnega deleža. Eden je imel tri rezine kruha, drugi pa dve in so si kosce tako razdelili, da je prišel na vsakega enak del.

Ko so se nasitili, je popotnik vstal in dejal: »Zdravstvujta, draga prijatelja. Lačen sem bil in truden, pa sem si z vajino pomočjo opomogel. Za zahvalo vzemita tehle 5 srebrnih dinarjev pa si jih razdelita v istem razmerju, kakor sta mi dala vsak od svojega kruha.« Po teh besedah se je naglo oddaljil.

Delavca sta se nekaj časa začudeno gledala, potlej pa sta začela računati. Dolgo sta se trudila, da bi si razdelila denar v pravem razmerju, ker pa ni šlo, sta se slednjič sporekla in si celo segla v lase, dokler ni močnejši zmagal.

Ali bi se ne mogla poravnati in si razdeliti denarja, kakor je želel popotnik?

54

Krivično osumljen.

V neki zakotni velemestni gostilni, ki je slovela tudi kot zbirališče ljudi precej sumljivega slovesa, je doživel neki tujec prav neprijetno dogodivščino.

Gospod X si je naročil čašico pijače in ker ni bilo več prostora, je moral prisesti k mizici, za katero je že sedela neka dama dokaj sumljive elegancce. Ko je g. X srebral pijačo, je položil na mizo listnico, da poišče v njej nekaj papirjev. Tedaj je dama mahoma vstala in odšla v telefonsko celico.

Komaj pa se je vrnila, je začela nervozno brskati po torbici in ker ni ničesar našla, je obdolžila g. X, da ji je ukradel 20-dolarski bankovec. Tujec se je seveda energično branil, toda ko dama le ni popustila, je gospodar poklical stražnika, ki je oba odvedel na stražnico. Tamkaj je dama ponovno zatrjevala, da je bila okradena in da tat ne more biti nihče drugi, nego g. X. V podkrepitev svoje sumnje je slednjič celo povedala, da je imel bankovec številko 6971574.

Gospod X je jezno treščil svojo listnico na mizo, naj jo pregledajo. Dejal je, da ima sicer tudi on nekaj 20 dolarskih bankovcev, ali da navedene številke gotovo ne bo vmes. Stražnik je pregledal denar in resnično našel ukradeni bankovec. Tujec je prebledel. »Saj je vendar nemogoče, ne razumem vsega tega!« Pristopil je policijski uradnik in se obrnil k dami: »Gospodična, najboljšo bo, če obtožbo kar naglo umaknete, da ne boste imeli sitnosti. Tole bankovec nikoli ni bil vaš. Na tako energično zavrnitev je dama odnehala in naglo odnesla pete.

Zakaj policijski uradnik dami ni verjel?

Rešitev k št. 50

(Izjalovljeno izsiljevanje)

Jetnik je z diamantom vrezal v steklo nekaj besed, in sicer v obratni pisavi, kakor se vidi v zrcalu. Z daljnogledi oboroženi opazovalci so pisanje, ki jih je poučilo o dejanskem stanju zlahka prebrali in nemudoma obvestili policijo.

Rešitev k št. 51

(Muhasti praded)

Stari oče Anine matere je še razmeroma mlad vdovel in se je potlej v drugo oženil s starejšo sestro svoje snahc. Na ta način je postal stric svoje vnukinje in hkrati seveda tudi stari stric njene hčere, ki je pa obenem ostala tudi še njegova pravnukinja.

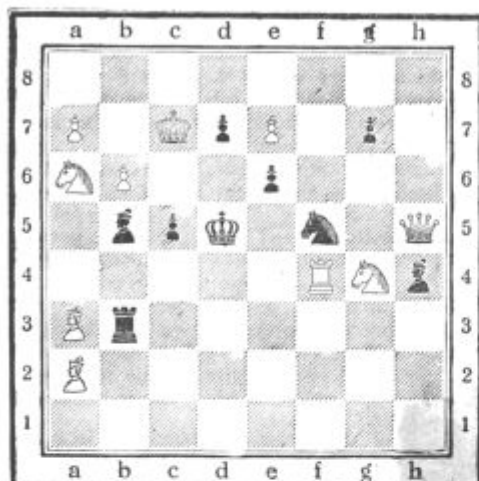

PROBLEM 43

N. Kovacs

Prva nagrada »Gazette de Lausanne«

Beli prične in matira v dveh potezah

Rešitev problema 42

1. Ka3—b2!

CVETLIČNI VRTOVI NA MORSKEM DNU

Svetovna morja hranijo v vseh globočinah prav tako pestro življenje, kakor snoga vajeni na kopnem, samo da je drugačne vrste. Živalstvo in rastlinstvo je po raznolikosti v morju še celo bogatejše.

V večni temi na morskem dnu žive morske anemone, požrešne živali, ki pa so bolj podobne cvetovom. Kdor opazuje te umetnike v potvarjanju v akvariju, ali pa iz jeklene krogle, spuščene na dno morja, kakor je naredil raziskovalec Beebe, se bo najbolj zadivil nad sijajnimi barvami teh živali. V karmelinsko rdeče, rjavo in rumeno se prelivajo barve teh nenavadnih »rastlin«. Njihova telesa so podobna stebričem, ki so spodaj razširjeni v nekakšno nogo, s katero se opirajo na kamenje ali pa čepa kar na drugih živalih. Iz gornjega konca stebriča štrle v velikem številu na vse strani cvetnim lističem podobni jeziki. Gorje pretilkavim morskim živalcam, ki se dajo premotiti od teh navideznih cvetov, da se preveč približajo jezikičkom, ki so v resnici nevarne lovke. Sto takih lovk se oklene nesrečne žrtve, ki jo z vbrizganjem neke pekoče tekočine tako omamijo, da se ne more več braniti. Slednjič potegnejo lovke živačo v sredino »oveta«, kjer jo pogoltno nenasično zročlo.

Na poprej omenjeni nogi se morske anemone lahko tudi premikajo kakor polž. Navadno pa se rajše kar trdno zasidrajo na kakem ugodnem mestu in čakajo, da se hrana sama potruji do njih. Kvečjemu se še potrudijo splezati kakemu raku samotarju na koš, da jašejo na njem po morskem kraljestvu. Za plačilo branijo svojega konjiča pred sovražniki s pekočim sokom, tako da imata oba dobiček od složnega sožitja. rg

TEOFIL GAUTIER IN FONOGRAF

Avtor »Albertusa« je v »Constitutionnelu« 24. maja 1847. obžaloval, da po smrti gosposdične Marsove ne ostane niti nje glas ne smeh. To je pač žalostna usoda glumcev in pevcev. A njegov roman »Capitaine Fracasse« (Stotnik Vsezbil) napoveduje fonografsko beleženje; »Ko bo nekoč kritika, izpopolnjena po splošnem napredku, imela na razpolago pripomočke za stenografsko zaznavanje vseh odtenkov v igralčevem nastopu, nemara ne bo treba več togovati, da se ves ta veleum povsem izgubi za nenavzoče in za potomce. Kakor so prisilili svetlobo, da piše slike in podobe na gladko pločo, tako se bo posrečilo, da bodo sprejeli ter ohranili na rahlejšo in občutljivejšo snov nego jod zvočne valove ter očuvali Marijev napev, Rachelino tirado ali kuplet Friderika Lemaitrea. Na ta način bodo spravili serenado Dona Pasquala, Kamilovo rotenje, ljubavno odkrivanje Ruy Blasa, daguerreotipirano kak večer, ko je bil umetnik posebno pri volji!«

Taka prerokovanja moramo za preteklost iskati največ po slovstvenih delih. A sedaj, ko je novinarstvo tako razvito, so dnevnikli prevzeli njih vlogo. Nedavno so n. pr. prinesla izjavo Samuela Goldwina, ki velja za očeta ameriškega kinematografu, določno izjavo, da glede kina bodočnost pripada plastičnemu filmu. »Western Electric Research Group« se pošteno trudi v tej smeri. Dr. Herbert Ives, znani britski inženjer, je opravil tehtne poskuse za »stereoskopski« film. N.

SVILENA CESTA

Sredi oktobra odrine znameniti raziskovalec Sven Hedin z veliko odpravo v kitajski del vzhodnega Turkeстана, in sicer po naročilu nankinske vlade, da poskusi najti današnjim prometnim sredstvom primerno pot za trgovino med notranjostjo dežele in obalo. Sven Hedin bo poskušal vzpostaviti tako zvano »Svileno cesto«, najstarejšo karavansko pot na svetu, ki je nekoč služila za transport svile proti zapadu. Kasneje se je morala cesta opustiti zaradi pomanjkanja vode, ko je jezero Lop-Nor preložilo svojo lego. Zdaj se je jezero vrnilo v stari položaj in Sven Hedin upa, da bo poslej mogoče tudi staro cesto prilagoditi modernemu prometu.